

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Studentské spolky na prahu 21. století

(příklad studentských spolků v Tübingenu)

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Hedvika Novotná

Vypracovala:

Kristýna Hlavatá

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 23. 2. 2009.

.....
Kristýna Hlavatá

Poděkování

Předem děkuji Mgr. Hedvice Novotné za odborné vedení práce, především za její psychickou podporu v těžkém období v závěru mého studia.

Práce by nevznikla bez ochotného opakovaného poskytování rozhovorů, umožnění prohlídky domu a odpovídání na písemné dotazy zejména dvou studentů: Christophera Bettinga ze spolku Turnerschaft Hohenstaufia a Denise Heße ze spolku Tübinger Wingolf. Touto formou jim i všem členům jejich spolku ještě jednou moc děkuji. Ze spolku Tübinger Wingolf bych ještě ráda zmínila pana Wilhelma G. Neusela, který mi pomohl při osvětlení některých pojmů a nejasností.

Děkuji také studentům ostatních tübingských spolků, kteří mi poskytli rozhovor a panu Lukášovi Charvátovi, mluvčímu českého Katolického studentského spolku Pragensis, který mi pomohl s překladem buršácké terminologie.

Za podnětné rozhovory, rady a připomínky vděčím také PhDr. Blance Soukupové, CSc., Doc. PhDr. Petrovi Kaletovi, PhD., PhDr. Zdeňkovi R. Nešporovi, Ph.D., Prof. em. Dr. Gottfriedu Korffovi, jehož semináře jsem absolvovala na Ludwig Uhland Institut für Empirische Kulturwissenschaft a s nímž jsem své téma několikrát konzultovala, Timovi N. Rühligovi, svému spolužákovi z Tübingenu, rodině Baten z Tübingenu, sestřenici Andree Kulhánkové a za celkovou podporu svým rodičům.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. STUDENTSKÝ SPOLEK- vymezení pojmu	9
2.1. Současné studentské spolky v Tübingenu	11
3. METODOLOGIE	12
3.1. Na samém začátku výzkumu...	12
3.2. Volba strategie etnografického výzkumu	13
3.3. Průběh výzkumu	15
4. HISTORIE STUDENTSKÝCH SPOLKŮ V NĚMECKU	18
5. JAK SE UTVÁŘÍ IDENTITA ČLENA STUDENTSKÉHO SPOLKU	26
5.1. Teoretické ukotvení pojmu identita	26
5.2. Historické pozadí spolku Turnerschaft Hohenstaufia	27
5.3. „Jednou nohou ve spolku” aneb jak se student stane liškou	28
5.4. Liška (Fuchs)	30
5.5. Burš (Bursche)	32
5.6. ‚Starý pán’ (Alter Herr)	33
6. DŮM STUDENTSKÉHO SPOLKU JAKO JEHO CENTRUM	35
6.1. Krátce z historie zakládání spolkových domů	35
6.2. Dům spolku Turnerschaft Hohenstaufia	35
7. TRADICE	41
7.1. Funkce aktivních členů ve spolku	42
7.2. Kulér (Couleur)	43
7.3. Strukturace času ve studentském spolku	50

7.3.1. Studentský spolek a jeho výroční slavnost (Festkommers).....	52
8. ZÁVĚR.....	55
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
10. PŘÍLOHY.....	62

1. ÚVOD

Během svého studijního pobytu na Karls Eberhard Universität v Tübingenu, jednom z univerzitních měst Bádenska-Württemberska, který jsem absolvovala v průběhu letního semestru roku 2007, jsem měla možnost setkat se s místním významným fenoménem studentských spolků- německy *Studentenverbindungen*. Lidé, se kterými jsem se na toto téma bavila, měli na spolky většinou negativní názor, ale nikdo z nich mi nebyl schopen podat jejich ucelenější obraz. To mě vedlo ke snaze o podrobnější prozkoumání této, troufám si říci, kontroverzní instituce. V době mého tamního studia navíc proběhly dvě každoroční události spolků: Maieinsingen¹ (Vítání prvního máje) a Stocherkahnrennen², které jsou všeobecně známy všem obyvatelům Tübingenu a tito obyvatelé se na nich také podílejí (jednou „proti spolkům“ a jednou „se spolky“). Téma je to tedy stále živé a je neustálou součástí života v tomto městě. To mě nakonec přesvědčilo věnovat se tübingenským studentským spolkům a zvolit si je za téma své bakalářské práce.

Výzkumný problém a výzkumné otázky

¹ Vítání máje, překlad K. H. Při této každoroční události, která se odehrává v předvečer prvního května, jde o starou studentskou tradici. Studenti zpěvem vyjadřují obyvatelům Tübingenu dík za možnost studia v jejich městě. Každý rok sestupují členové spolků z kopce Österbergu, kde se nachází jejich domy, dolů do centra města za svitu pochodní a za zpěvu tří tradičních písní. Ve městě se střetávají se studenty a lidmi zaměřenými proti spolkům za účasti policie a mnoha diváků. Demonstranti křičí a hází na členy spolků nejrůznější předměty a zamezují jim v dalším pochodu, který má podle tradice končit na hlavním náměstí v Tübingenu, zvaném Holzmarkt. V pochodních opozice vidí symbol nacionálněsocialistického smýšlení (Hitler tohoto zvyku chodit s pochodněmi využíval během budování nacismu, v popředí stála estetická kvalita podívané, není to však výdobytek nacismu, ale zvyk mnohem staršího data), písně jsou též vnímány jako nacionalistické. Jejich názvy jsou „Der Mai ist gekommen“ („Nadešel máj“), „Die Gedanken sind frei“ („Myšlenky jsou svobodné“) a „Alma mater Tübingensis“. Sami spolkoví studenti, se kterými jsem mluvila, na písních ovšem nevidí nic špatného a už vůbec je nevnímají jako nacionalistické. Mají vyjadřovat svobodný postoj a propojenost s univerzitou. Zdroj: Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia, Tübingen Wingolf a článek „Maieinsingen“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Maieinsingen>, 19.2.2009.

² *Stocherkahn* je ustálený tübingenský pojem, ekvivalent k benátské gondole. Je to dlouhá úzká pramice s prkennými sedačkami, max. pro 20 osob sedících naproti sobě, aby byla loď v rovnováze, do pohybu se dostává odpichováním ode dna až 7 m dlouhým bidlem, Stocherkahnrennen je typicky tübingenský každoroční závod studentských spolků na těchto lodích (v závodě tvoří studentské spolky drtivou většinu, ale každý rok se jej účastní i nespolkoví studenti nebo jiné skupiny) . Na lodi sedí osm lidí, nejdůležitější je kormidelník- odpichovač (Stocherer), svírající v ruce dlouhou tyč, odpichuje ji ode dna a tím dostává loď do pohybu, ostatní pomáhají pouze pádlováním rukou. Pro Tübingen je závod velká událost, odehrává se v červnu a řeka Neckar je doslova obsypána diváky, kteří nahlas podporují loď bojující o pvenství. První v cíli dostanou za odměnu sud piva, který po závodě narazí na nábřeží u řeky a zvesela se hoduje. Prohra je opotí tomu trpká. Každý člen posádky lodi, která dorazí do cíle jako poslední nebo nedodrží pravidla závodu, musí před zraky veřejnosti bez zastavení vypít litr rybiho tuku. Závod vznikl v roce 1956 na popud spolku Lichtenstein, který chtěl na počest koupě své nové lodi uspořádat malý závod. Tenkrát se ho zúčastnili jen tři spolky, ale každý rok se přidávaly další a v současnosti závodí na padesát lodí. Zdroj: pozorování, 2007, rozhovory 2007, 2008 a článek „Stocherkahnrennen“, dostupný z <http://de.wikipedia.org/wiki/Stocherkahnrennen>, 19.2.2009 a článek „Stocherkahnfahren am Neckar in Tübingen“, dostupný z: <http://www.tuepps.de/stocherkahn.html>, 19.2.2009. Do přílohy jsem otiskla fotografii plakátu, který upozorňuje na blížící se závod. Viz. Obrazová příloha, obr. č. 1.

Studentské spolky, kterými se v práci zabývám, mají tradici starou téměř dvě stě let. Mnohé z nich dodnes staré tradice uctívají, naopak jiné od nich zcela upustily, přestaly o ně pečovat, zůstal jim spolkový dům a změnily se tak v alternativní spolubydlení studentů. Také samotný význam spolků se za posledních dvě stě let změnil, s tím souvisí také změna vnímání jejich existence ze strany veřejnosti.

Spolek se skládá ze studentů univerzity a jejich absolventů, kteří většinou žijí po celém Německu. Do spolku je možné vstoupit jen jako student Karls Eberhard Universität v Tübingenu a právě studenty, kteří zde žijí a jsou se spolkem v úzkém, dennodenním kontaktu, se v práci zabývám. Práce by byla jistě zajímavá a komplexnější, pokud bych svůj výzkum rozšířila na obě skupiny (studenty i absolventy), ale musela jsem vzhledem ke svým možnostem výběr zúžit. Navíc považuji studentstvo za jakési živoucí jádro spolku, na kterém leží ona „tíže péče o spolkové dědictví“. Studenti jsou slovy samotných starších členů spolku (absolventů, tzv. „starých pánů“) „jedinou jeho nadějí“ a pokud nebudou ctít tradice a nebudou je předávat dál, pak spolek „vymře“.

Studentenverbindung je typicky německý fenomén, najdeme jej v každém německém univerzitním městě. Mnoho Němců má na studentské spolky, jak již jsem řekla, často vyhraněné názory. Před vstupem do terénu mě zajímalo úplně všechno. Od historie těchto studentských spolků, přes jejich tradice až po motivaci dnešních studentů do spolku vstoupit. Jak spolkoví studenti žijí, co dělají, v čem se jejich život odlišuje od života „normálního“ (nekorporovaného, nespolkového) studenta. Proč jsou názory většiny obyvatel Tübingenu tak negativní, odkud se tyto názory a předsudky berou. Otázky, které se mi v hlavě rodily, byly utvářeny na základě stereotypních tvrzení těchto lidí vystupujících proti spolkům.

V průběhu výzkumu jsem byla nucena zúžit okruh sledovaných problémů. Rozhodla jsem se proto zacílit svůj výzkum zejména na současnou reflexi života ve spolku jejich členy. Chtěla jsem poznat studenty, kteří do spolku vstupují a proč a jaké to pro ně je „být členem“. Názory a změny vnímání spolků veřejností v průběhu doby jsem se nezabývala. Takové pojednání by jistě vystačilo na další samostatnou práci.

Zajímalo mě tedy, jaké jsou dnes důvody studentů stát se členy spolku. Co studentům spolek nabízí a co je to, co spolek slučuje dohromady. Co pro členy spolek znamená a co v něm dělají. Jak „vykonávají“ své členství. Jaké jsou to ty tradice, o které je nutno pečovat, aby nezanikly. To, jak tradice funguje dnes, jaký má význam, co pro členy spolků znamená a jak ji prožívají, se budu snažit ve své práci představit.

Po určité době, která se různí spolek od spolku, kdy si student může vyzkoušet žít se členy spolku ve společném domě, kdy obě strany testují, jestli si navzájem rozumí, se student stává členem. Vstup studenta do spolku je potvrzen přijímacími rituály. Najednou se student stává součástí společenství, ve kterém se musí podřídít určitému řádu, účastní se společných aktivit, nosí stuhu, na oficiálních slavnostech typické oblečení, šermuje, zpívá, zasedá na konventu. Utváří se identita studenta coby člena studentského spolku. Zajímalo mě i tento proces.

Položila jsem si následující výzkumné otázky:

1. Jaká je motivace současných členů spolku vstoupit do spolku, resp. udržovat své členství? Jakou roli hraje v této motivaci tradice spolku?
2. Jak vypadají tradice (rituály) dodnes udržované? Jaký je jim přisuzován význam?
4. Jak vypadá dům studentského spolku?
5. Jaké předměty spolku jsou současnými členy spolku považovány za významné? Vážou se k nějakým tradicím, rituálům? Jaké nesou symbolické významy?

Struktura bakalářské práce

Práci jsem strukturovala na sedm hlavních částí. V první části popisuji výběr tématu, ve druhé upřesňuji pojem studentského spolku a představuji spolky v Tübingenu a ve třetí metodologické zpracování svého výzkumu. Na základě literatury jsem se ve čtvrté části snažila nastínit v nejhlavnějších obrysech původ studentských spolků v Německu. Poslední tři oddíly vznikly na základě vlastního výzkumu pomocí rozhovorů, pozorování a dotazníků, kterými jsem popsala a interpretovala vytváření identity člena spolku, kterým se stává ve chvíli přijetí, ctěním tradic a dodržováním jeho pravidel. Dům jako centrum je potom důležitou „základnou“ spolku, která s vykonáváním a péčí o tradice neodlučitelně souvisí.

Poznámky k překladu a pravopisu

Než se začnu zabývat samotnou problematikou svého výzkumu, považuji za důležité vyjasnit, jak jsem se vyrovnávala s terminologií, jak promlouvám k českému čtenáři. V současnosti v České republice existuje jediný aktivní spolek podobného typu, který jsem zkoumala v Německu: Katolický studentský spolek Pragensis. Stal se klíčovým pro vyřešení mého dilematu, jak překládat slova používaná spolky v Německu. Spolek Pragensis vznikl 17. 6. 2000 a má kontakty k dnešním německým studentským spolkům. Členové spolku Pragensis používají české ekvivalenty německých termínů, které bych jen těžko překládala sama, jelikož slovník studentských spolků je velmi specifický a tradiční. Používat překlady slov spolku Pragensis mi přišlo nejvhodnější, jaksi nejaktuálnější. České výrazy jsem též čerpala z knihy autora Jerome K. Jerome „Tři muži na toukách“³, ze studie B. Soukupové „Studentské spolky a národ. K etnické identitě společenské skupiny (1849-1889)“⁴ a z internetových stran které se zabývají touto tematikou.⁵

Německé výrazy Burschenschaft a Turnerschaft jsem ponechala v německé formě, psala jsem ho jen s malými písmeny. Třetí typ spolku, Landsmannschaft, jsem přepsala česky landsmanšaft.⁶ Jednotlivé statusy členů ve spolkách jsem psala malým písmenem

³ Zejména z kapitoly XIII, která celá pojednává o tradicích burschenschaftů. Jerome, J. K., Tři muži na toukách, nakl. a vyd. Ivo železný, Praha 1992. Překlad J. Z. Novák.

⁴ In: Lidé města 3, Děti, studenti, pedagogové, vyd. Karolinum, Praha 1993.

⁵ Např. článek „burschenschaft“, dostupný z: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/447868-burschenschaft>, 10.2.2009 nebo článek „Krátká prechádzka históriou "kulérnych študentov"“, dostupný z: http://www.svoradov.sk/user/view_page.php?page_id=937, 10.2.2009.

⁶ Vycházela jsem z míry používání takto napsaných výrazů vyskytujících se na českých internetových stránkách po jejich zadání do internetového vyhledávače Google.

(liška, burš, „starý pán“), přičemž slovní spojení „starý pán“ jsem dala do jednoduchých uvozovek, aby bylo jasné, co tím myslím. Názvy účastníků vztahu leibburš-leibfuchs jsem nepřekládala. Vyslovují se „lajpburš“ a „lajpfuks“. Nenašla jsem vhodná česká slova, která by je přeložila, proto jsem je ponechala v německé verzi, ale psala je s malým písmenem. Dlouho jsem váhala nad přepisem slova „Nationes“ v kapitole o historii německých spolků. Na slovenské internetové stránce Slovenského katolíckeho akademického spolku Istropolitan⁷ toto slovo překládají jako „natia“, nakonec jsem se ovšem rozhodla ponechat slovo ve tvaru, jak jsem ho poznala z německých pramenů. Pokud jsem slova překládala či počesťovala, často jsem za takové slovo do závorek připsala ještě výraz německý. Mé počínání bych podtrhla slovy L. Charváta ze spolku Pragensis: „*Obecně mnoho slov nepřekládáme a spíše počesťujeme.*“⁸

2. STUDENTSKÝ SPOLEK- vymezení pojmu

Nejprve se zastavím u samotného pojmu „Studentenverbindung“, česky jsem ho přeložila jako „studentský spolek“. Pro český výraz „spolek“ však existuje v němčině mnoho jiných výrazů („Verband“, „Verein“ či „Bund“) a nevystihuje tak německé „Verbindung“ dokonale. „Verbindung“ je doslova spojení, sloučení, vztah. Ve Velkém sociologickém slovníku se dočteme, že spolek je „*specifická sociální skupina charakterizovaná společnými zájmy a vymezenými pravidly vzájemného styku členů. Spolky bývají často organizacemi se samostatnou právní subjektivitou. Členství ve spolku je dobrovolné a spolková činnost se provádí podle přijatého programu a na základě stanov. V klasickém sociologickém pojetí H. Schmalenbacha je spolek charakterizován jednak těsnými vztahy a vazbami mezi jednotlivci, podobně jako pospolitost, jednak tím, že se řídí stanovami, pravidly, že jeho činnost je uspořádána vědomě a má tedy rysy společnosti....Spolky užívají zpravidla symboly, které se vztahují buď přímo k činnosti spolku, nebo mají pouze expresivní funkci...*“⁹ Podle německé verze internetového slovníku Wikipedia je „Studentenverbindung“ „*spolek současných a bývalých studentů univerzity, vysoké školy nebo podobné instituce, která pečuje o své zvyky a tradice. Z důvodů velkých rozdílů mezi jednotlivými druhy spolků existuje vedle „principu celoživotního pouta“ (Lebensbundprinzip)¹⁰ a „principu konventu“ (Conventprinzip)*

⁷ http://www.svoradov.sk/user/view_page.php, 21.2.2009.

⁸ Korespondence s panem L. Charvátém, archiv K.H.

⁹ Velký sociologický slovník, vyd. Karolinum, Praha 1996, str. 1208, Lit.: Schmalenbach, H.: Die Soziologische Kategorie des Bundes. In: Die Diskursen, d. I. München 1922; Tönnies, F.: Gemeinschaft und Gesellschaft. 1887, autor hesla: Ivan Mucha.

¹⁰ „Lebensbundprinzip“ je princip celoživotního závazku, který vyjadřuje spojení na celý život mezi dvěma či více lidmi, které začíná ceremonií či vstupem do nějaké organizace. Výrazu Lebensbund se užívá ve spojitosti s partnerským svazkem mezi manželi, mezi členy náboženského či duchovního společenství nebo mezi členy studentských spolků.“, článek „Lebensbund“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Lebensbund>, 8.2.2009.

jen velmi málo znaků, které jsou všem spolkům společné".¹¹ Rozdíl v českém a německém výrazu vnímám právě v těchto dvou principech. Studentenverbindung představuje větší závazek mezi členy než ve spolku (např. zahrádkářů). „Lebensbundprinzip“ představuje přátelství, které je paktem na celý život, všichni jsou si navzájem „spolkovými bratry“ („Bundesbrüder“). Bratrství je potvrzováno tykáním si mezi členy: od nejmladších (lišky) po nejstarší (staří páni) a všichni se oslovují „Bundesbruder“ („spolkový bratře“). Pojem studentský spolek resp. spolek tedy v této práci používám vždy ve smyslu „Verbindung“.

„Conventprinzip“¹² je vyjádřením demokratické organizace spolků. Konvent je parlament, schůze členů, a tím nejvyšší orgán spolku. Jeho rozhodnutí jsou pro šarže („vláda“ aktivního spolku) stejně jako pro spolkové bratry závazná a podléhají spolkovému tajemství. Všichni účastníci konventu mají plné a rovné hlasovací právo. Oprávnění k účasti na schůzi závisí na druhu konventu:

1. **Buršácký konvent (BC)**- schůze všech buršů (aktivních i inaktivovaných) jednoho studentského spolku.

2. **Konvent šarží**- schůze aktivního představenstva, tzv. šarží (Chargia).

3. **Konvent aktivních neboli Všeobecný konvent (Allgemeinerconvent) (AC)**- schůze všech aktivních členů spolku (lišek i buršů), studentů, kteří se aktivně podílejí na spolkovém životě.

4. **Konvent ‚starých pánů‘**- schůze všech členů, kteří již ukončili studium a byli přijati do tzv. filisteria¹³.

5. **Generální konvent**- schůze všech buršů a ‚starých pánů‘, lišky se většinou neúčastní.

6. **Mensurenconvent (MC)**- odehrává se vždy po mensuře¹⁴ mezi účastníky této mensury. Slouží k hodnocení odehrané partie.

7. **Senioren-Convent (SC)**- schůze všech corpsů v místě jedné vysoké školy (zpravidla rozdělených podle zastřešujících sdružení KSCV¹⁵ a WSC¹⁶ ale také pravidelné setkání seniorů soudobých spolků.

¹¹ Článek „Studentenverbindung“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Studentenverbindung>, 28.5. 2008.

¹² Čerpala jsem ze článku „Convent“, dostupného z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Convent>, 9. 2. 2009.

¹³ Filistr neboli ‚starý pán‘, člen spolku s již ukončeným vzděláním (odtud filisterium- instituce ‚starých pánů‘), o ‚starých pánech‘ viz. kapitola 5.6.

¹⁴ O mensuře viz kapitola 6.2.

¹⁵ Viz. Příloha č. 2.

¹⁶ Weinheimer Senioren-Convent.

2.1. Současné studentské spolky v Tübingenu

V Tübingenu žije zhruba 85.000 nahlášených obyvatel¹⁷. V letním semestru 2008 bylo ke studiu přihlášeno asi 22.000 studentů¹⁸. V současnosti je zde 31 studentských spolků.¹⁹ Údaje o počtu se liší podle pramene. Nesrovnalosti nejčastěji vznikají kvůli tomu, že některé spolky již nemají žádné aktivní členy²⁰. Vycházela jsem z údajů od pana W. G. Neusela.

Studentské spolky je možné rozlišit podle různých parametrů. „Studentenverbindung“ je pouze souhrnný název různých typů spolků. Existují corpsy, burschenschafty, turnerschafty, landsmanšafty, akademické, křesťanské, pěvecké a jiné spolky, které se odlišují svým pojetím, svými principy, stanovami a tradicemi. Zastřešující sdružení, která působí po celém Německu, je potom organizace, jež spojuje spolky regionálně či s podobným zaměřením.²¹

Důležitým znakem spolků je, zda-li jejich studenti šermují či nikoli. V minulosti šermovali téměř všichni kromě členů křesťanských spolků, které mensuru odmítly hned zpočátku (viz. kapitola Historie studentských spolků v Německu). Z tübingenských corpsů (kromě corpsu Suevia), turnerschaftů, landsmanšaftů a burschenschaftů dodnes šermuje každý, existuje však burschenschaft (Burschenschaft Derendingia), který roku 1969 mensuru odmítl a zavedl jako povinný sport judo. Tak dnes v Tübingenu šermuje více než třetina všech spolků (12 z 31).

Spolky se dále odlišují podle toho, jestli nosí barvy (stuhu)- jsou tzv. „farbentragend“- nebo jsou „farbenführend“, barvy vyznávají, ale nenosí je na sobě (nenosí stuhu).

Další možnou klasifikací spolků je podle toho, kdo jsou jejich členové: muži, ženy či jestli jsou smíšené. V Tübingenu existují dva smíšené spolky (Albertus Magnus a Akademische Gesellschaft Stuttgardia) a jeden spolek pouze pro ženy (Akademische Damenverbindung Laetitia). Zbytek tvoří studenti mužského pohlaví. Původnější studentský spolek je ten, jehož členové muži, nosí stuhu a šermují.

Chtěla jsem zjistit kolik procent tübingenských studentů je korporováno, ale zjistit tuto informaci nebylo jednoduché. Ptala jsem se na studijním oddělení univerzity, tam tuto informaci neznali, na internetu jsem takový údaj také nenašla, samotní členové spolků to také nevěděli a tak mi nezbývalo, než korporované sama spočítat. Obeslala jsem studentské spolky s prosbou o poskytnutí údaje o počtu svých členů (studujících). Odpověděly jen dva spolky. Údaje od dalších spolků jsem měla k dispozici přímo z rozhovorů. Bezpečně jsem věděla počty studujících členů pouze u pěti spolků (20, 11, 8, 6 a 5). Procentuální zastoupení korporovaného studentstva na univerzitě v Tübingenu jsem tedy mohla pouze odhadovat. Počítala jsem hrubým odhadem průměrně 10 studentů na spolek, a to vychází na 1,4 %. Nutno podotknout, že počet korporovaných se semestr od semestru mírně mění vlivem ukončení studia členů nebo přijetím nováčků-lišek do spolku. Tuto mou úvahu mi potvrdil pan W. G. Neusel, který odhadoval počet tübingenských korporovaných studentů na 300. Nejzastoupenějším typem studentských

¹⁷ Článek „Einwohner/innen“, dostupný z http://www.tuebingen.de/25_3714.html, 15.8.2008.

¹⁸ Článek „Studierendenstatistik, Sommersemester 2008“, dostupný z: <http://www.uni-tuebingen.de/studentensekretariat/statistiken/ss2008.pdf>, str.1., 15.8. 2008.

¹⁹ Seznam současných studentských spolků v Tübingenu viz. Příloha č. 1.

²⁰ Tedy žádné studenty, kteří se aktivně podílí na chodu spolku (aktivitas).

²¹ Seznam zastřešujících sdružení v Německu viz. Příloha č. 2.

spolků v Tübingenu jsou akademické spolky (Akademische Verbindung). Je jich v Tübingenu sedm a mají nejvíce členů ze všech spolků, jsou většinou mužské, ale nešermují a většina nenosí stuhu. „Více lidí je u spolků, které nenosí barvy jako např. Igel, ten má, myslím, třicet studentů, protože mají méně povinností než u spolku, který barvy nosí“.²²

3. METODOLOGIE

Tato kapitola předkládá metodologické ukotvení výzkumu a popis výzkumných metod, zároveň popisuje mé bližší seznámení se studentskými spolky a slouží jako představení výzkumného terénu.

3.1. Na samém začátku výzkumu...

Před odjezdem do Tübingenu jsem o existenci studentských spolků neměla žádné ponětí. Když jsme se na úvodním kurzu německého jazyka pro cizince začínající studovat v Německu představovali a svěřovali si navzájem své první zážitky, umím si dodnes vybavit nadšený hlas naší švédské spolužačky, která bydlela v domě studentského spolku Akademische Gesellschaft Stuttgardia. Byla velmi spokojena, platila téměř polovinu nájmu, co mi ostatní na koleji relativně daleko od centra (i když je Tübingen malé město), zatímco dům jejího spolku stál kousek od centra města. Podle svého vyprávění byla rychle přijata svými novými spolubydlícími, trávila s nimi spoustu času- pořádali večírky, výlety, grilování- a nakonec si prodloužila pobyt ještě o jeden semestr. Dalším popudem, který zvýšil můj zájem o toto téma, bylo tzv. Maieinsingen, v podvečer dne 30.4. Tradice vítání máje je zde v Tübingenu starý studentský zvyk, který dodnes uctívají studenti ze spolků, mají ovšem své odpůrce, a to ve velmi hojné míře. Pravidelně se akce účastní i policie, jelikož dochází ke střetům mezi oběma stranami²³. Stále více jsem se začala o studentských spolcích bavit se svými německými spolužáky, kteří nezávisle na sobě opakovali ten samý popis „typického“ člena spolku: „Vstupují do spolků za účelem získávání kontaktů pro svůj budoucí profesní život. Jsou to praví radikálové. Jsou to elitáři, kteří se vnímají být něco víc, a tak se uzavírají do spolků, kde jsou „mezi svými“.²⁴ Jsou to jen outsideri, kteří si neumí najít kamarády normální cestou. Nepřijímají ženy. Neznají nic jiného než pít alkohol a ještě se navzájem hecují a nutí ho pít ty, co pít nechtějí.“ Tyto stereotypy jsem slyšela od většiny a zajímalo mě, jak je to doopravdy. Nestanovila jsem si ovšem za úkol všeobecně vyvracet či potvrzovat předsudky o studentských spolcích, mohu pouze citovat těch pár členů, se kterými se mi podařilo navázat kontakt.

²²Rozhovor, 2008, Tübinger Wingolf.

²³ O střetech s odpůrci spolků dokládá nedávný incident ve Vídni.

²⁴ Říká se, že kdo chce být úspěšným právníkem či lékařem, je pro něj členství ve studentském spolku nevyhnutelné a je pravdou, že jsem mezi svými respondenty měla zástupce obou studijních oborů.

*„Tyto předsudky existují, k tomu ještě že jsme militantní, introvertní a strašně moc pravicoví, což zní- podle mě- hůř než- docela závistivý předsudek o „vitamínu B“²⁵. Samozřejmě ze svého spolku získávám a osobně profituji – proč bych taky jinak měl být členem. Konzum alkoholu není žádný argument, studenti pijí všichni, nespolkoví občas dokonce ještě víc (šnaps a vysokoprocentní alkohol²⁶); upřednostňování při výběru na pozici v práci: když v mých referencích později bude psáno, že jsem byl dva semestry mluvčím studentského spolku, není to nic špatného; interní upřednostňování: podle výpovědi jednoho chirurga, který je ‚starým pánem‘ jednoho spolku: „Při stejné kvalifikaci, dám přednost tomu zájemci, který je ve spolku- protože od něj na druhou stranu očekávám větší nasazení.“ (-) elitářský princip)
Kdysi jsem přestal druhým vysvětlovat, že teď nejsem žádný fašistický alkoholik nebo nácek, kdo je otevřený a zajímá se, může mě rád poznat a ten, kdo má předsudky, je mi stejně jedno.“²⁷*

3.2. Volba strategie etnografického výzkumu

Vzhledem k povaze tématu, které jsem si předsevzala zpracovat, a to zachytit současnou situaci studentských spolků, potažmo reflexi jejich členů, jsem si vybrala kvalitativní metody etnografického výzkumu. Za hlavní techniky sběru dat jsem zvolila rozhovor a pozorování. Prostudovala jsem sice i písemné prameny, ale čerpala jsem z nich ve své práci zejména z důvodů zasadit výsledky svého bádání do historického kontextu a dozvědět se fakta. O technikách a konkrétním provedení metodologické praxe se zmiňuji dále. V Tübingenu jsem byla v souvislosti s výzkumem celkem dvakrát. Poprvé v době svého studijního pobytu, na jehož konci, v červenci 2007, jsem provedla rozhovory se zástupci čtyř spolků a sbírala písemné materiály z knihoven a archivů. Se dvěma spolky se mi podařilo navázat užší kontakt a udržet jej do léta roku 2008. Jejich členové se stali pro mou práci klíčovými informátory, protože jsem se s nimi sešla opakovaně nejen kvůli rozhovorům, ale umožnili mi znovu i prohlídku svých spolkových domů, pozvali mě na studentský večírek, výroční spolkovou slavnost, kde jsem uplatnila metodu pozorování a jeden z nich mi umožnil rozdat dotazníky i ostatním členům svého spolku. V létě roku 2008 jsem se sešla ještě s informátory dvou dalších spolků, se kterými jsem provedla další rozhovory. V Praze jsem po návratu kontaktovala český Katolický studentský spolek Pragensis s prosbou o pomoc při překládání buršácké terminologie. Dopisovala jsem si také s panem Wilhelmem G. Neuselem, předsedou AKTV²⁸ (2008), na kterého jsem dostala kontakt od svého klíčového informátora. Pan Neusel mi byl velmi nápomocen při vysvětlování nejasností ohledně tübingenských studentských spolků, některých tradic a významů slov.

²⁵ „Vitamín B“ dostává student vstupem do spolku, „B“ značí Beziehungen, česky vztahy, tedy kontakty, známosti. Zejména kontakty ke ‚starým pánům‘, kteří již pracují a mohou svým mladším členům pomoci získat dobré pracovní místo.

²⁶ Ve spolicích se podle mých informátorů tvrdý alkohol téměř nepije.

²⁷ Dotazník, 25 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

²⁸ Der Arbeitskreis Tübinger Verbindungen (Pracovní kruh tübingenských studentských spolků), který sestává ze členů (‚starých pánů‘) různých spolků. Slovy pana Neusela „si AKTV předsevzal vylepšit postavení studentských spolků osvětlením sporných otázek, které se jich týkají, odstranit předsudky a chýbná mínění a korigovat je.“, korespondence s panem W. G. Neuselem, archiv K.H.

Postup výběru vzorku

Těsně před zahájením výzkumu jsem na internetu našla seznam spolků²⁹ ve městě a kontaktovala je. Představila jsem se jako studentka UK z Prahy, která chce psát bakalářskou práci na téma studentských spolků v Tübingenu a žádala jsem o setkání. Zpočátku jsem cítila jisté obavy z odmítnutí, přeci jen jsem byla ovlivněna názory typu, že spolkoví studenti jsou „frauenfeindlich“ (nepřátelští vůči ženám)³⁰, ale zejména jsem měla obavu z odmítnutí kvůli výzkumnému charakteru mého přání se sejít. Nedělala jsem si iluze o vnímání mé osoby jako ostražitého pozorovatele, na kterého je třeba dát si pozor a v zájmu spolku je představit se mu v tom nejlepším možném světle. Předem jsem nemohla počítat s tím, kdo mi odpoví, i když mým původním záměrem bylo zkoumat co nejpůvodnější studentský spolek, který ctí staré tradice. Tedy nejlépe oslovit burschenschaft (nejpůvodnější typ spolku ještě spolu s corpsy), jehož členové jsou muži (takový je původnější než smíšený či ženský), šermující (ze stejného důvodu, výjimkou jsou ovšem křesťanské spolky vznikající ve druhé polovině 19. století, které šerm odmítly od samého počátku) a jehož členové nosí stuhu (také původnější než ti, co ji odmítli). Nakonec ze všech 31 oslovených spolků odpovědělo sedm. Výběr byl tedy nahodilý resp. nebyl žádný. Ovšem z těchto sedmi spolků, které „mi spadly do klína“ jsem si vybrala čtyři (jeden burschenschaft, jeden turnerschaft a dva spolky křesťanské) a to již náhodné nebylo (vybírala jsem podle oněch kritérií).³¹ Předpokládám, že zbytek mých e-mailů se na cestě či v cíli „ztratil“ nebo nebyl členem, který korespondenci vyřizuje, shledán za hodný odpovědi. Je také dobře možné, že studenti jen neměli čas (v červenci je v Tübingenu zkouškové období). Z burschenschaftů se mi tedy ozval jediný a z corpsů žádný.³² Ze čtyř spolků mohu jmenovat pouze dva, jelikož jen od nich mám svolení zmínit se ve své práci jmenovitě. Další dva spolky jsem také požádala, ale odpověď mi nepřišla. Tyto dva spolky, od kterých svolení mám, jsou Turnerschaft Hohenstaufia a Tübinger Wingolf. Oba spolky jsou mužské, oba nosí barvy, liší se pouze principem, který vyznávají. U spolku Turnerschaft Hohenstaufia je to šerm a u Tübinger Wingolf křesťanství (nešermuje). O rok později, v roce 2008, jsem se se zástupci těchto dvou spolků opět sešla, provedla s nimi další rozhovory, znovu si prohlédla jejich domy a přijala pozvání na večírek (Turnerschaft Hohenstaufia) a výroční slavnost (Tübinger Wingolf). Ve spolku Turnerschaft Hohenstaufia se mi dokonce podařilo provést mezi jeho členy dotazníkové šetření. Celkově shrnu, že vlivem své odkázanosti na ochotu spolků se se mnou sejít, jsem si vzorek zkoumání nemohla libovolně vybírat, a tak byl daný tím, kdo mi na mou žádost

²⁹ Článek, „Hier findest Du Verbindungen in und um Tübingen !“, dostupný z:

<http://www.tuebingen.com/verbindungen/index.htm>, 12. 7. 2007.

³⁰ Což se po osobním kontaktu, pozorování z večírku, výroční slavnosti a z dotazníků ukázalo jako nepravdivé. Toto tvrzení je založeno na faktu, že většina spolků nepřijímá ženy. K tomuto tématu se ovšem v práci ještě dostanu.

³¹ Mezi sedmi spolky byl i jeden smíšený-tedy takový, kde žili v domě pohromadě muži i ženy, se kterým jsem se z tohoto důvodu nesešla. Zbylé dva bych bývala navštívila, ovšem z časových důvodů k návštěvám a rozhovorům nedošlo.

³² O těchto typech spolků se mluví mezi spolky i mezi „ostatními“ jako o „radikálnějších a konzervativnějších“ než jsou ostatní. Ale zda-li to bylo náhodné či záměrné opomenutí odpovědi na mou žádost, jsem se samozřejmě nedozvěděla.

setkat se odpověděl. Konečný výběr dvou spolků rozhodla mimo kritéria, která jsem již zmínila, jejich velká otevřenost a ochota spolupracovat. V červnu 2008 mě Denis Heß, můj informátor ze spolku Tübinger Wingolf, seznámil s dalším spolkem, se kterým jsem udělala rozhovor. Ve své práci z něj také cituji, výslovně si ovšem nepřál být jmenován, jeho přání samozřejmě respektuji (pojmenovala jsem ho „spolek X“). Na konci pobytu r. 2008 jsem oslovila ještě šestý spolek, jehož mluvčí mi rozhovor také ochotně poskytl, od něj jsem ovšem souhlas také nedostala, značím jej jako „spolek Y“. Tento spolek je mužský, ale nenosí barvy ani nešermuje. Z důvodů zachovat anonymitu jsem těchto informátorů neuváděla žádné osobní údaje.

3.3. Průběh výzkumu

Rozhovory v červenci 2007

Jak již jsem se zmínila, o problematice spolků jsem před vstupem do terénu neměla velké povědomí. Ve svých otázkách jsem se řídila zejména tím, co jsem se doslechla od lidí, kteří mi o spolcích povídali. Z hlediska velkého množství neověřených informací do doby samotného rozhovoru tedy nemělo smysl konstruovat konkrétní otázky, ale spíše nechat informátora, ať narativní formou vypovídá o svém příběhu jako členu studentského spolku. Pokud se informátor zmínil o problému, který mě zajímal, vstoupila jsem do hovoru a nechala jeho vyprávění rozvinout právě tímto směrem. „V kvalitativním výzkumu mizí hranice mezi rolí výzkumníka a rolí zkoumané osoby, oba jsou rovnocennými partnery.“³³

Na setkání jsem se připravovala tak, že jsem si pročetla internetové stránky konkrétního spolku, kde se prezentuje veřejnosti³⁴ a sepsala jsem si témata, na která jsem se chtěla v rozhovoru zeptat. Skýtaly mi jakousi oporu a orientaci:

1. Sociální pozadí člena (příjem jeho rodiny, práce rodičů, stadium, osobní ambice, příjem při studiu).
2. Osobní důvody vstupu do studentského spolku.
3. Jak spolek získává nové členy a jaké jsou podmínky přijetí.
4. Tradice, zvyky, rituály- jaké to jsou, jak vypadají?
5. Vnitřní organizace spolku- počet členů, práva a povinnosti, hierarchie?
6. Jak se udržuje kontakt mezi členy, jak se spolek stará o soudržnost, komunikaci ve spolku?

Rozhovory trvaly vždy hodinu až dvě a odehrávaly se v domě spolků, který jsem si mohla prohlédnout. Informátor mě ochotně provedl celým domem a vyprávěl.

³³ Disman, M., Jak se vyrábí sociologická znalost, vyd. Karolinum, Praha 1993, str. 300.

³⁴ Každý spolek má své vlastní stránky. Např. Turnerschaft Hohenstaufia: <http://www.hohenstaufia.de/>, 20. 2. 2009.

Rozhovory jsem nenahrávala, ale dělala jsem si během nich poznámky a po ukončení rozhovorů jsem zaznamenala jejich průběh a reflexi z pozorování (podle hesla „terénní poznámky jsou dialog sama se sebou“³⁵). Od nahrávání rozhovorů na diktafon jsem upustila schválně z důvodu svého přání navodit přirozenější atmosféru. O rok později se ovšem ukázalo, že mé obavy nebyly nutné.

Rozhovory v červnu/červenci 2008

Druhým kolem rozhovorů jsem chtěla prohloubit svůj výzkum o další informace a upřesnit si nejasnosti. Opakovaně po roce jsem se sešla se svými klíčovými informátory a k tomu navíc se členy dvou dalších spolků. Jeden z nich je šermující spolek (spolek X). Při rozhovoru byl přítomen můj původní informátor a dva členové z tohoto šermujícího spolku (v citacích je odděluji jako „spolek X, informátor 1/ informátor 2“). Dotazovala jsem se obou. Všechny tyto rozhovory jsem si nahrávala na diktafon a přepsala doslovnou transkripci. Cituji z nich ve své práci. Postřehy z rozhovoru se členem druhého nejmenovaného spolku (Y) jsem si zapisovala do zápisníku.

Provedla jsem tedy celkem devět rozhovorů se sedmi členy ze šesti různých spolků. Všechny spolky jsou mužské, dva spolky šermují a kromě členů jednoho spolku, všichni nosí stuhu.

Údaje o mých klíčových informátorech (z roku 2008)³⁶:

- Christopher Betting, člen spolku Turnerschaft Henstaufia, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.
- Denis Heß, spolek Tübinger Wingolf, 24 let, studium: práva, status ve spolku: aktivní burš.

Pozorování

Svá pozorování bych rozčlenila na čtyři různé části podle místa a události. Šlo o jednorázová (kromě spolkových domů) a krátkodobá pozorování:

1. Stocherkahnrennen 2007, 7. 6. 2007, odpoledne

Pozorovala jsem průběh závodu na lodích (Stocherkahn). Jeho celkovou atmosféru, závodící členy spolků a skandující diváky. V práci se o Stocherkahnrennen zmiňuji jen okrajově.

2. Domy spolků, červenec 2007 a červen/červenec 2008

V létě 2007 jsem navštívila tři různé spolkové domy a v létě 2008 čtyři (jeden z nich jsem viděla opakovaně po roce). Všimla jsem si celkového vzezření domu, jeho výzdoby, jednotlivých místností, usuzovala jsem na jejich funkci podle vyprávění informátoeů, všimla jsem si předmětů v místnostech a nechala si

³⁵ Disman, M., Jak se vyrábí sociologická znalost, vyd. Karolinum, Praha 1993, s. 312.

³⁶ U jednotlivých citací uvádím pouze rok rozhovoru a název spolku.

vysvětlit funkci těchto předmětů. Délka prohlídek domů se kryla s časem rozhovorů.

3. Večírek, dům spolku Turnerschaft Hohenstaufia, 5. 6. 2008, 21:00-23:30

V červnu 2008 jsem byla pozvána³⁷ na „Captain Blood Party“ pořádanou spolkem Turnerschaft Hohenstaufia a jeho spřáteleným spolkem Alte Turnerschaft Eberhardina-Markomannia. Studentský večírek se pořádal v domě spolku Turnerschaft Hohenstaufia. Pozorovala jsem účastníky akce, přizpůsobení domu na oslavu, organizaci večírku a výzdobu domu.

4. Festkommers, dům spolku Tübinger Wingolf, 6. 6. 2008, 20:30-23:30

Neboli výroční slavnost spolku, jeho narozeniny. Na tuto událost jsem byla pozvána svým informátorem ze spolku Tübinger Wingolf. Je to nejdůležitější slavnost v roce studentského spolku vůbec. Sjede se nejvíce členů během roku, potkávají se všechny generace. Jako na jedné z mála interních oslav, smí být při této příležitosti přítomny i ženy. Cítila jsem se pozváním poctěna. Předepsané bylo společenské oblečení. Pozorovala jsem celkový průběh oslavy.

Pozorování jsem dokumentovala fotografiemi (všechna až na Stocherkahnrennen). Po předchozím souhlasu nebyl problém je pořídit. Fotografie jsou k vidění v Obrazové příloze. Všechny jsou z Tübingenu a června 2008.

Práce s písemnými prameny, literaturou a jinými prameny

Na téma studentských spolků existuje v němčině nepřeberné množství písemných materiálů. Prošla jsem katalog Univerzitní knihovny v Tübingenu (Universitätsbibliothek in Tübingen), knihovny institutu, na kterém jsem studovala (Ludwig Uhland Institut für Empirische Kulturwissenschaft in Tübingen) a tamní Městský a Historický archiv. Použila jsem zejména přehledovou literaturu, která se zabývala povětšinou studentskými spolky v celém Německu. Nepostradatelnou pomůckou se stal i internet. Mnoho informací jsem našla v německé verzi internetového slovníku Wikipedia³⁸, na který jsem byla často odkazována svými informátory a čerpala jsem i ze stránek jejich spolků. S českou literaturou už je to horší, potřebovala jsem ji však zejména kvůli překladu termínů ze života studentských spolků, které nelze překládat libovolně, protože se takové spolky vyskytovaly i na českém území. Problém vyřešila korespondence s již jmenovaným současným pražským studentským spolkem podobného typu, který jsem poznala v Tübingenu.

Dotazníkové šetření

Rozhovory probíhaly s výjimkou jednoho spolku vždy s jedním členem, většinou s tím, v jehož kompetenci bylo odpovídat na korespondenci či reprezentovat spolek. Občas se

³⁷ Vlastně jsem se pozvala sama, na mou samozvanost bylo odpovězeno kladně. Byla jsem motivována možností vidět všechno to, o čem píš, v jiném, neformálnějším světle.

³⁸ Jsem si vědoma, že tento zdroj není pro vědeckou práci příliš optimální, ale často byl jediným, který mi byl schopen danou věc osvětlit.

v domě objevil ještě někdo další, někdy si na chvíli přisedl a mohla jsem si krátce popovídat i s ním, ale větší počet členů z jednoho spolku se mi oslovit nepovedlo a ani to technicky nebylo dost dobře možné, jelikož v době, kdy jsem spolky navštěvovala, probíhal ještě semestr a studenti byli většinou ve škole nebo se učili na nadcházející zkoušky.

Se spolkem Turnerschaft Hohenstauffia se mi podařilo navázat užší kontakt, a tak jsem svého informátora z tohoto spolku poprosila o rozdání dotazníků mezi své spolkové bratry (Bundesbrüder). V červenci 2008 jsem rozdala celkem pět dotazníků, tedy všem studujícím (a aktivním) členům tohoto spolku a všechny jsem dostala vyplněné zpět. Dotazník jsem strukturovala na část A, B a C. V části A dotazovaný doplnil své osobní údaje, část B zjišťovala jeho status v rámci spolku a v části C jsem kladla otevřené otázky. V poznámkách z citací uvádím věk, stádium a status člena ve spolku.

5. HISTORIE STUDENTSKÝCH SPOLKŮ V NĚMECKU

Nationes

Historie studentských uskupení sahá až do období středověku, jejich rozvoj souvisí se vznikem a dějinami prvních vysokých škol v Evropě. Ve 14. století vznikají první středoevropské univerzity (1348 v Praze, 1364 v Krakově a 1365 ve Vídni), ve druhé vlně byly založeny univerzity v Heidelbergu (1386), Freiburgu (1465) a Tübingenu (1477). Studenti, kteří studovali v zahraničí, se sjednocovali do tzv. „nationes“³⁹, které svým členům poskytovaly vzájemnou ochranu a pomoc. Existovaly čtyři nationes- jako čtyři světové strany, odkud studenti pocházeli. Zda-li existovaly skupiny na jiném principu není známo, ale pravděpodobná jsou sdružení sjednocená na základě náboženského vyznání.

Úlohou nationes bylo zastupovat zájmy studentů vůči městu. Později také pořádaly slavnosti a organizovaly různé aktivity. Nedostatek možností ubytování pro studenty v jednotlivých městech vedl ke vzniku tzv. kolejií (kolejí), která vytvořila nový druh soužití, společné výuky a stolování. Tyto koleje, jinak řečeno bursy, měly společnou pokladnu (latinsky bursa), ze které se obstarávalo společné živobytí. Zpočátku byly bursy myšleny pouze pro chudé studenty, kterým bylo přidělováno stipendium (také nazýváno bursa), později směly bursy (koleje) přijímat i studenty, kteří si příspěvek platili sami. Noví členové bursy se museli podrobit rituálnímu *depositio* (tzv. odložení): během přijímací lhůty bylo jejich místo na koleji nejisté, byli vystavováni šikaně a různým zkouškám ze strany starších studentů. Barva, látka i střih oděvu studentů z bursy (říkalo se jim *collegiati*, *bursati* nebo *bursarii*, odtud buršáci) byl přesně předepsán, zde lze spatřit zárodek kuléru.⁴⁰

O tübingenské bursě⁴¹ se ví tolik, že byla vystavěna společně se založením univerzity na přání jejího zakladatele hraběte (pozdějšího prvního vévody württemberského) Eberharda V. z Barte (1445-1496). Sloužila ke společnému bydlení, studiu a stolování.

³⁹ Pojem nationes nemá nic společného s pozdějšími národními státy nebo nacionálními postoji.

⁴⁰ Článek „Geschichte der Studentenverbindungen“, dostupný z:

http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Studentenverbindungen, 10.2.2009.

⁴¹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 2.

Rozvrh dne studentů probíhal podle přísných pravidel. Při stolování zněly latinské příkazy a po 18. hodině platil zákaz vycházení, který doslova vybízel k porušování. Od 19. století se začala kolej používat jako „Clinikum“ (klinika) a od roku 1972 zde dodnes sídlí filosofové a kunsthistorici.⁴²

Vedení koleje mělo na starosti představenstvo. Členem představenstva byl např. tzv. „Cerevisarius“ (v němčině Bierwart⁴³), který se staral o množství a kvalitu nápojů (zejména piva). Zde najdeme počátky zvyků spojených s pitím, tzv. Trinkcomment. Studentům žijícím na koleji- burse se říkalo buršové⁴⁴. Za rozkvětu bursy se na oslavu buršácké svobody začaly nosit kordy.

Staré ladsmanšafy

Když ve 14. a 15. století vznikaly německé univerzity, vznikaly studentské spolky opět na principu místa původu jejich členů, teď ovšem nebylo kritériem sounáležitosti příslušnost k národu, ale ke kraji, proto se tyto spolky nazývaly „krajanskými spolky“ (landsmanšafy). Studenti se sjednocovaly podle místa svého původu, podle krajů, ze kterých pocházeli, a pečovali tak o své zvyky. V prvním roce na univerzitě musel mladý student poslouchat příkazy starších, musel jim posluhovat a někdy podléhal i jejich násilnostem. V čele krajanského spolku, jehož členové se nazývali buršové a lišky, stál senior. Studentský život se odehrával zejména na kolejích-bursách, který se řídil vlastními pravidly. Z této doby existují zprávy o častém nepořádku a hluku způsobovaném studenty a jejich pitkách, což vyprovokovalo vrchnost k tomu, aby krajanské spolky roku 1589 dočasně zrušila. O prvním landsmanšaftu v Tübingenu se dozvídáme až roku 1763 (Mosellaner Landsmannschaft).

Studentské řády

Ve druhé polovině 18. století se začaly spolky formovat novým způsobem, který byl inspirovaný myšlenkami svobodného zednářství. V Tübingenu byla roku 1760 založena první lóže, která byla ovšem o pět let později zrušena. Ideje svobodného zednářství přijali studenti a vznikly tak studentské řády („Studentenorden“). Tyto řády přejala od lóží cirkl⁴⁵, který byl jeho tajným znakem. Příslušníci řádu nosili kolem krku jedno- či mnohobarevnou stuhu s řádovým křížem. Slibovali si vzájemnou pomoc a stanovili pravidla- stanovy, kterými se řídili. Výkonnou moc, šarže, označovali zkratkou x, xx a xxx a ctili tzv. Lebensbundprinzip- princip celoživotní příslušnosti ke spolku. V letech 1775-1790 lze doložit existenci několika řádů v Tübingenu. Není zcela jisté, že z řádů vznikla nová forma - krajanské spolky (landsmanšafy), ale co doložit lze, je skutečnost, že krajanské spolky od řádů přejala používání barev, cirkl a stanovy.

⁴² Článek „Bursa“, dostupný z: http://www.uni-tuebingen.de/ord/uut/camp/bursa_36_02.htm, 9.6.2008.

⁴³ Bier = pivo, Wart = hlídač, dozorce.

⁴⁴ Burš je i typický starý německý výraz pro mladíka od 14-20 let. S etymologií slova burš (Bursche) si tudíž nejsem jistá. Jestli pochází od významu „hoch, chlapec, kluk, mladík od 14-20 let nebo je to student žijící v burse.

⁴⁵ Viz.podkapitola 7.2.

Corpsy (Corps)

Corpsy (z francouzštiny: spolek, korporace, celek) jsou původní formou dnešních studentských spolků. Vznikaly ke konci 18. století. Spojily vnější znaky studentských řádů– přísný řád podle stanov, závaznou soudržnost (Lebensbundprinzip), tajné symboly identity (církl, značení šarží)– a starých krajanských spolků- barevně sjednocené oblečení (předchůdce kuléru), latinské názvy spolků podle krajů (zemí)⁴⁶ - a zavedly nové zvyky jako nošení stuhy a čepice a přinesly myšlenky německého idealismu, který prosazoval rozvoj osobnosti a upevňování charakteru, které byly závazné pro studenty univerzity písemně formulovanými normami.

Život studentských spolků v Tübingenu datujeme od 17. 1. 1808, od období, které souvisí se založením Seniorského konventu (SC, sdružení corpsů). Tím zároveň vznikl požadavek vytvoření commentu⁴⁷, který by byl závazný pro všechny studenty a tím dal vzniknout zákoníku platnému pro celou univerzitu. Vzorem tübingenského commentu byl heidelberský, který byl téměř doslovně přejat. Význam commentu netkví v jeho sepsání, ale v myšlence, že je studentský život řízen samosprávou bez dohledu vrchnosti, což bylo v dějinách studentstva významným přelomem. Schválení „buršáckého commentu“ tedy představuje počátek studentské emancipace.

Principem SC bylo udržet si politickou a náboženskou nestrannost a mít řádný vliv na studentstvo. V popředí stály pojmy jako přátelství, liberalismus a rozvoj osobnosti.

První burschenschaft (Urburschenschaft)

Po osvobozenecích válkách proti Napoleonovi se u corpsů probouzely touhy zrušit rozdělení studentů podle principu zemského původu a sjednotit studenty do jednotného burschenschaftu.

S přicházejícím národním uvědoměním a snahou o sjednocení Německa vznikl z jenského krajanského spolku burschenschaft (buršácký spolek), který měl sdružovat všechny studenty z Jeny. Od r. 1815 se hnutí buršáckých spolků šířilo z Jeny po celém německém území na všechny vysoké školy. Poprvé se studentské hnutí představilo veřejnosti při shromáždění zhruba pěti set členů jenského burschenschaftu, na hradě Wartburg dne 18. října r. 1817. Wartburská slavnost se uskutečnila při příležitosti třístého výročí německé reformace a výročí bitvy u Lipska⁴⁸. V průběhu slavnosti došlo k pálení knih, které symbolizovaly německou nesvobodu. Tato místní událost se stala předmětem zájmu evropské reakce jako údajná součást širokého liberálního spiknutí.⁴⁹ Ke vzniku buršáckého hnutí přispěl nejen patriotický idealismus, ale i nespokojenost s corpsy.

V Tübingenu dal buršáckému spolku vzniknout spor uvnitř landsmanšaftu Wirtembergia, který byl nakonec zrušen. Roku 1816 založilo 57 buršáků první burschenschaft.

⁴⁶ Princip sounáležitosti podle původu studentů se začal vytrácet.

⁴⁷ Soubor pravidel studentských tradic, zvyků a společenského chování.

⁴⁸ Bitva napoleonských válek, zvaná též „bitva národů“. Odehrála se v říjnu r. 1813, In: Luňák, P., Pečenka, M. a kol., Encyklopedie moderní historie, nakl. Libri, Praha 1995, str. 261.

⁴⁹ Luňák, P., Pečenka, M. a kol., Encyklopedie moderní historie, nakl. Libri, Praha 1995, str. 527.

Brzy po Wartburské slavnosti se však ukázalo, že celoněmecké sjednocení všech studentů (vytvoření Všeobecného německého burschenschaftu, německy Allgemeine Deutsche Burschenschaft) se jen tak nepodaří. V roce 1819 byla vydána tzv. Karlovarská usnesení, která byla zrušena až roku 1848.⁵⁰ Pronásledování však corpsům ani burschenschaftům nezabraňovala jejich šíření a dalšímu vývoji.

Rok změn 1848

V době ilegality, tedy v období po vyhlášení Karlovarských dekretů, se buršácké hnutí radikalizovalo. Na vysokých školách se od 40. let 19. století šířilo tzv. pokrokové hnutí. Pronásledování studenti organizovali konspirativní buršácké dny, podíleli se na rozvoji politické publicistiky a pořádali politické slavnosti. Během revoluce 1848/49 vystupovali s občansko-demokratickými požadavky a přispěli ke zrušení Karlovarských usnesení, což znamenalo oživení spolkového života. V roce 1848 tak spolky vystoupily z ilegality a byly zakládány nové burschenschafty, ale také dodnes existující tělocvičné (turnerschafty) a pěvecké spolky (sängerschafty) a mnoho jiných. Pokrokoví studenti s odvahou vystupovali proti šlechtě a hájili občanské politické myšlenky. Burschenschafty se tak staly protagonisty národního hnutí.⁵¹ Ze zakázané podzemní organizace se stala akademická elita národa a objevil se celý seznam dodnes existujících spolků. Barvy burschenschaftů černá-červená-zlatá se dokonce staly barvami Německého spolku. I bývalí členové se nyní hlásili ke svým dřívějším spolkům. Toto spojení bylo základem pro pozdější sdružení ‚starých pánů‘ (filisteria). ‚Staří pánové‘ vnášeli studentskou kulturu otevřeně do života společnosti. Tím zapříčinili, že se studentské zvyky roznesly mezi německé obyvatelstvo a ovlivnily tak i samotný jazyk. Studentské výrazy jako „knajpa“ (hospoda), „burš“ (chlapec), ale také slovní obraty jako „anpumpen“ (půjčit si peníze), „eine Abfuhr erteilen“ (někoho zmlátit) nebo „in Verruf kommen“ (mít špatnou pověst) se staly součástí hovorové němčiny. Napodobovat studentské zvyky se stalo se módou. Pokrokové hnutí kladlo

⁵⁰Také Karlovarské dekrety; jsou to zákony vydané pod Metternichovým vedením kvůli atentátu na německého spisovatele Augusta Kotzebuea. „August von Kotzebue (1716 . 1819) byl německý dramatik. Byl i politicky činný, byl právníkem na Weimarském dvoře, vstoupil do ruských carských služeb, žil jeden čas ve Vídni, pak opět v Rusku, za svojí tvorbu byl poslán na krátký čas na Sibiř, rehabilitován a poslán jako generální konzul Ruska do Königsbergu. Ve službách cara Alexandra I. cestoval po Německu, založil Literarischer Wochenblatt (Literární týdeník) a za kritiku hnutí Burschenschaft byl zavražděn.“, In: článek „Sokolík, nepravidelný zpravodaj TV Sokol Mnichov 2004“, dostupný z: http://www.sokol-muenchen.de/downloads/Sokolik_2004_sm.pdf?download=Sokolik_2004_sm.pdf, 20.2.2009, redakce Jiří Hofman.

Spisovatele ubodal fanatický student Karl Ludwig Sand, člen burschenschaftu se slovy „... hier, Du Verräter des Vaterlandes.“ („...tady máš, ty vlastizrádce.“). Zákony zaměřené proti národnímu a liberálnímu hnutí zaváděly vládní kontrolu univerzit, byly zakázány studentské a další spolky, byla zavedena předběžná cenzura všech publikací. In: Luňák, P., Pečenka, M. a kol., Encyklopedie moderní historie, nakl. Libri, Praha 1995, str. 213 a In: článek „August von Kotzebue“, dostupný z: http://de.wikipedia.org/wiki/August_von_Kotzebue, 10. 2. 2009.

⁵¹ In: Brandt, H.-H., Stiskler, M., Der Burschen Herrlichkeit - Geschichte und Gegenwart des studentischen Korporationswesens, Historia Académica, svazek 36, Würzburg 1998.

důraz na reformování vysokých škol. Cílem bylo zrušit studium pro elitu a umožnit ho širším sociálním vrstvám.⁵²

Již v době před revolučním rokem vznikaly také první křesťanské studentské spolky, které také jako první odmítaly studentský šerm.⁵³ Nejstarší katolický studentský spolek v Německu vznikl v roce 1844.

Období císařství

Jak německé tak habsburské císařství bylo ovládáno a formováno bohatým měšťanstvem a šlechtou. Zastoupení obou těchto vrstev ve spolku slibovalo novým členům sociální vzestup. Mezi korporovanými členy v corpsech byli i nejvyšší představitelé státu jako např. Otto von Bismarck nebo císař Vilém II., který platil za „nejvyššího corpsového studenta v německé říši“. Dělnictvo vidělo ve studentských spolcích převážně své nepřátele, kteří ztělesňovali konzervativní, národní ideje a cíle a tato konstelace přetrvává do dneška, kdy představitelé levého politického spektra spolky ostře kritizují. Antisemitismus a nacionalismus zachvátil i studentské spolky. Míra antisemitismu a reakce na něj se v tomto prostředí lišily od jednoho zastřešujícího spolku k druhému a od spolku ke spolku. Poprvé došlo k vyloučení Židů v roce 1817, které vyvrcholilo ještě jednou v roce 1880. Reakcí na to byly zakládány první židovské studentské spolky. Vedle většiny těchto nových spolků, jejichž členové se považovali za Němce židovského náboženství, existovaly i sionistické spolky, které své naděje obracely k budoucímu židovskému státu a kterým byly blízké myšlenky Theodora Herzla, nejvýznamnějšího představitele sionismu a duchovního otce Státu Izrael. Sám Theodor Herzl byl sám členem studentského spolku, ale kvůli antisemitským narážkám spolek opustil už po třech letech, ještě před ukončením svého studia. Mnoho židovských spolků jmenovalo Herzla za svého čestného člena.

Kolem roku 1900 bylo postupně umožněno regulérní studium na univerzitě i ženám. Již roku 1899 se vytvářely první spolky studentek (německy Damenverbindungen), které měly podobný charakter jako spolky mužské, jen nešermovaly. Počet studentů všeobecně narůstal, některé zdroje hovoří až o 1.300 studentských spolcích a 49 různých zastřešujících sdruženích. Německé císařství platí dodnes za období rozkvětu studentských spolků, ne kvůli počtu členů, ale kvůli velkému uznání širokých vrstev obyvatelstva. Na předním místě byli corpsy (zejména Kösener Corps), za nimi burschenschafty a pak landsmanschafty a turnerschafty. Velkou roli v této době hrají „staří pánové“, kteří se od roku 1888 organizují do „Spolku starých corpsových studentů“ (Verband Alter Corpsstudenten). Vytvářili tak finanční základnu, která umožnila, aby si spolky nechaly postavit první spolkové domy, často krásné secesní vily nebo „rytířské hrady“. Za první světové války bylo mnoho studentů a akademiků povoláno na frontu. Univerzitní život prakticky ustal a spolkový život s ním, ale válka byla spolky vnímána jako „služba vlasti“. Ke konci 19. století vznikala na mnoha

⁵²Heither, D., Gehler, M., Kurth, A., Schäfer, G., Blut und Paukboden, Eine Geschichte der Burschen, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt a. Main 1997, str. 272.

⁵³ Již roku 1836 odmítl nově založený spolek Uttenruthia z Erlangenu od samého začátku duel i mensuru, což bylo v té době přímo revoluční.

univerzitách „hnutí svobodných studentů“, jejichž protagonisté vytvářely tzv. Finkenschaft (spolky svobodných studentů), které od roku 1900 sdružovalo Německé svobodné studentstvo. Vnímali se jako představitelé všech nekorporovaných studentů.

Výmarská republika (1919-1933)

Roku 1919 prohlásila první zvolená vláda Výmarské republiky černo-červeno-zlatou trikolóru za oficiální státní barvy. Báseň „Píseň Němců“ buršáka Hoffmanna von Fallerslebena se stala národní hymnou.

Ještě nezvolený říšský kancléř Friedrich Ebert nechal po ukončení první světové války a po revoluci v listopadu roku 1918, která smetla císařství sestavit tzv. Freikorpsy, nepravidelné dobrovolnické jednotky, které sestávaly z válečných veteránů a byly shromaždištěm monarchistických, zpátečnických sil a krajně nacionalistického zaměření.⁵⁴ K freikorpsům a regulérním dobrovolným spolkům říšské armády (Reichswehr) příslušeli také členové studentských spolků. Podíleli se krvavých pouličních bojích v lednu roku 1919 v Berlíně, kde bylo zatřeno několik stovek dělníků a také na vraždě vůdce nově založené KPD⁵⁵ Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové. Poté docházelo po celém Německu k občanským bouřím kde zemřelo tisíce lidí.

Většina studentů se však vrátila na univerzitu, kde obnovila svou tradici. Studentské spolky, i ty které byly předtím nepolitické, se nadále hlásily ke konzervativním a národním idejím a počet nových členů se zvyšoval jako nikdy předtím. Mnoho členů, stejně jako většina obyvatelstva, novou republiku odmítla. I když politické aktivity zůstávaly záležitostí jednotlivce, velká část korporovaných studentů propagovala protirepublikánskou konzervativní revoluci. Z nich se velká část připojila k Hitlerově NSDAP. Roku 1920 vyloučilo zastřešující sdružení Deutsche Burschenschaft všechny židovské studenty a zakázal sňatky se židy. Tak byly studentské spolky prvními, kdo vyloučil židy z akademického a veřejného života vůbec.

Třetí říše

Hitlerovo uchopení moci bylo všeobecně studenty nadšeně vítáno. NSDAP se již v raném stadiu snažila do svých řad dostat i zástupce studentstva a roku 1926 založila Nacionálně socialistický německý svaz studentů (NSDStB, Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund), který se rychle rozrostl. Již v roce 1931 převzal NSDStB vedení v Německém studentstvu (Deutsche Studentenschaft), v jehož rámci vznikala organizovaná studentská sdružení, tzv. kameradschafty.

Katolické spolky a sdružení (KV a CV) kladly všemožný odpor, ale jejich členové byli nacistickým režimem pro svůj křesťanský a demokratický postoj pronásledováni a mnoho z nich zahynulo v koncentračních táborech. I když byli oficiálně režimem rozpuštěné (zakázané), zůstaly křesťanské spolky v tajnosti a byli aktivní, jak to jen šlo.

⁵⁴ Luňák, P., Pečenka, M. a kol., Encyklopedie moderní historie, nakl. Libri, Praha 1995, str. 150.

⁵⁵ Kommunistische Partei Deutschlands (Komunistická strana Německa).

Nacismus se rozcházel s původními ideály studentských spolků v několika bodech: Byl řízen konventy, které byly ztělesněním demokratického rozhodování. To odporovalo führerovskému principu. I když většina spolků od roku 1880 nepřijímala žádné studenty židovského původu, zůstalo ve spolku mnoho židovských „starých pánů“. Prastará tradice ukládala studentům bránit svou čest i čest ostatních. Boj za individuální čest byl v rozporu s nacismem, jediná možná byla „věrnost německému národu“. Studentské spolky jako autonomní společenství pěstovaly a rozvíjely v průběhu staletí rozmanité kulturní tradice a zvyky. Původně sloužily k vzájemnému odlišení se od jednotlivých spolků a později jako elitářské odlišení studentů od zbytku obyvatelstva, což bylo proti ideologii nacismu, která propagovala beztřídní společnost jednoho německého národa. Studenti směli nosit maximálně „kameradschaftskou“ uniformu. Spolky na to reagovaly různě. Některé s rostoucím významem nacionalismu a následným převzetím moci Hitlerem uvěřily, že dosáhly svého cíle a jako např. Německý burschenschaft, se dne 18. 10. 1935 oficiálně rozpustily. Dobrovolně nebo pod nátlakem vlády se pak do roku 1936 rozpustila většina spolků. Jiné se snažily „přezimovat“ a navenek se přizpůsobily. Nechtěly se rozpustit, ale uchovat své hodnoty a tradice pro příští generace. Doufaly, že Hitlerova vláda je jen přechodná a proto přistoupily k mnoha kompromisům. Většina studentů se pak reorganizovala do „kameradschaftů“. Na ulici docházelo stále častěji ke konfliktům mezi původními spolkovými studenty a nacionálně socialistickými „kamerady“. Po roce 1938, kdy byl vydán oficiální Himmlerův zákaz studentských korporací, byla většina studentů reorganizována do těchto nacistických formací, které obsadily domy spolků.

Řada spolkových studentů využila Hitlerovy vlády ke kariérnímu růstu. Jiní se podíleli na odboji. Patřili k atentákníkům z 20. 7. 1944, zemřeli jako oběti gestapa nebo v koncentračních táborech. I když je přesné vyčíslení nemožné, vychází se z roho, že ve válce a na její následky zemřelo několik desítek spolkových studentů.

Poválečné období

Po válce v roce 1945 vítězné strany studentské spolky v Německu zakázaly. Tento všeobecný zákaz byl roku 1950 zrušen. Od roku 1947 se některé spolky v západním Německu snažily obnovit svou činnost a do roku 1950 byl spolkový život v podstatě obnoven. V „Tübingenském usnesení“ (Tübinger Beschluss) z roku 1949 byla kromě jiného zrušena mensura a nošení barev.⁵⁶ Šermující spolky nebyly univerzitami uznávány vůbec. Činnost prvního šermujícího spolku byla univerzitou uznána až roku 1963. Na univerzitní půdě bylo zakázáno nosit stuhu (dnes již neplatí). Přes zákaz šermování, se mensury přesto odehrávaly potají. V roce 1961 byly studentské spolky opět všeobecně uznány.

V letech 1961-1965 bylo 76 ze 499 poslanců německého spolkového sněmu členy nějakého spolku, to odpovídá 15 procentům. Teprve od roku 1985 dochází opět k přijímání nových členů. Ty spolky, které v 70. letech pozastavily svou činnost, ji v roce 1985 opět obnovily a navázaly na staré tradice.

⁵⁶ Článek „Geschichte der Studentenverbindungen“, dostupný z: http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Studentenverbindungen, 22. 2. 2009.

NDR

V NDR platily spolky za přežitky měšťanských a feudalistických poměrů a proto nedošlo po válce k jejich obnovení. V 60. letech se ovšem studenti začali opět o staré studentské tradice zajímat. Prvním zájmem byla stará studentská píseň, potom přišla na řadu tradice knajpy a komersu a někteří se začali zajímat i o šerm. Během 60. a 70. let ve východním Německu vznikaly první studentské spolky. Nejstarší známý spolek je z roku 1982. Roku 1986 došlo k prvnímu oficiálnímu sjezdu představitelů různých spolků z NDR.

Sjednocení Německa

Po revoluci 1989 bylo možné znovuobnovit spolkový život v plné míře, mnoho spolků, které před tímto rokem přenesly své sídlo na západní university, se nyní navracely zpět do bývalé NDR.

Spolky dnes⁵⁷

V dnešní době probíhá snaha o spolupráci a provázání spolků na mezinárodní úrovni, příkladem je již roku 1975 založený Evropský kartelový spolek (Europäische Kartellverband) nebo roku 2002 konaný Světový korporální den (Weltkorporationstag), u kterého se jedná o celosvětový sjezd spolků.

I když ještě dnes některé spolky (převážně v zatřešujícím sdružení Deutsche Burschenschaft) na základě „zavázanosti s německým národem“ přijímají za členy pouze etnické Němce, měla většina spolků- z části již od 19. století- samozřejmě i zahraniční členy. Vlivem globalizace trend přibývá. Dnes jsou v Německu ve spolecích členy nejen cizinci z Evropy, ale i Američani, Australani, Asiaté a Afričani.

Exkurs: Tübingen jako město studentů⁵⁸

V době založení tübingenské univerzity, v roce 1477, se zapsalo do prvního semestru dvě stě studentů. V roce 1876 jich Tübingen ubytoval již tisíc a v letním semestru 1910 byl imatrikulován 2000. student. V 50. a 60. letech se z Tübingenu začalo vyvíjet studentské město, které pojal na konci 80. let 25 000 studentů. Význam studujících stoupal nejen svým počtem. Kromě nové univerzitní čtvrti, která vznikla v r. 1845 podél hlavní tepny města Wilhelmstraße, bylo panorama města zkrášlováno zdálky viditelnými domy studentských spolků, stavěných kolem roku 1900. Dějiny tübingenských studentských spolků souvisí se založením Německého burschenschaftu v Jeně v roce 1815, který vznikl jako hnutí za svobodu a sjednocení německého národa. Po jeho vzoru byl v Tübingenu v prosinci r. 1816 založen Tübingenský všeobecný buršácký spolek (Tübinger Allgemeine Burschenverein), který se považoval za

⁵⁷ Článek „Geschichte der Studentenverbindungen“, dostupný z:

http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Studentenverbindungen, 22. 2. 2009.

⁵⁸ Popisky z výstavy „Studentenh□user“ (Studentské domy), stálá expozice Městského muzea v Tübingenu, archiv K.H.

zástupce všech studentů a jehož členové se angažovali v revoluci roku 1848 a hlásali stejné ideály jako jenský burschenschaft. Vedle burschenschaftu se studenti organizovali i do landsmanšaftů, corpsů, turnerschaftů, akademických, křesťanských a pěveckých spolků. Cílem všech bylo úspěšné studium, pěstování přátelství a všeobecné sounáležitosti. Kolem roku 1900 bylo v Tübingenu korporováno přibližně 60% všech studentů, v roce 1990 již jen 1-2%.

Možnost studovat po celém světě přivedla mnoho studentů ze zahraničí do Tübingenu, kteří se stejně jako ostatní studenti snaží najít levné ubytování, proto není výjimkou, že spolky přijímají i cizince, status takové člena, který po roce či dvou opět odjede domů, není nikde ve stanovách spolku ukotven. „*Např. jeden student u spolku Landsmannschaft Schottland bude teď šermovat partii, ale po tomto semestru jede zase zpátky do Austrálie a má výjimečný status, dostane takovou malou stužku v barvách spolku a bude v domě vždy vítán. Může kdykoli přijet na návštěvu.*”⁵⁹

5. JAK SE UTVÁŘÍ IDENTITA ČLENA STUDENTSKÉHO SPOLKU

5.1. Teoretické ukotvení pojmu identita

Pojem identita je původně psychologický a znamená „*obecně jednotu vnitřního psychického života a jednání, která bývá též nazývána autentickým bytím. Pojem identity je ale používán v různých významových variantách.*“ Jednou z variant je „*identita tematizována ve filosofické antropologii jako „život v pravdě“, jako míra integrace jáství a role, skutečné podstaty osobnosti a její společenské „fasády“.*“ V sociologii takový vztah uvažuje i R. G. Dahrendorf a E. Goffman „*prostřednictvím shakespearovské teze člověka- herce.*“ Kladou si otázku, „*do jaké míry je člověk autentický ve svých rolích resp. falešný v autoprezentaci.*“⁶⁰

J. P. Hewitt „*v okruhu významů „zažívání sebe sama“ rozlišuje tři typy: a) pojem identity, vztahující se k umístění jedince v sociálním životě, b) pojem vlastní představy o sobě (self-image) obsahuje kvality a atributy, které jedinec v sobě spatřuje, c) pojem sebeúcty (sebeocení – self-esteem) se vztahuje k pozitivním nebo negativním pocítům, které mají lidé jako výsledek svých zkušeností v sociálním životě. Termín identity je velmi často použit v souvislosti se socializačním procesem a utvářením osobnosti...*“⁶¹

Pojem identita ve své práci používám ve smyslu, jak ji vyjádřil C. P. Stone a který ji umísťuje do sociálního života. „*Identita je situování jedince v sociálním objektu a jeho participace nebo členství v sociálních vztazích. Identita organizuje a energizuje naše chování v situacích... Vztahovým rámcem identity není bezprostřední situace a role, ale spíš komunita, soubor skutečných nebo imaginárních druhých lidí, s nimiž jedinec sdílí pocit podobnosti a společného účelu. Být identický znamená ztotožnit se s nějakým souborem jiných lidí, cítit s nimi spřízněnost a mít s nimi podobné myšlenky a názory.*“⁶² Dále pak ve smyslu sociální identity, která je termínem používaným „v

⁵⁹ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁶⁰ Velký sociologický slovník, vyd. Karolinum, Praha 1996, str. 414-415, Lit.: Erikson, E. H.: Identity and the Life Cycle. Psychological Issues, 1959, č. 1., autor hesla: Milan Nakonečný.

⁶¹ Geist, B., Sociologický slovník, nakl. VICTORIA PUBLISHING, a.s., Praha 1992, str. 119.

⁶² Geist, B., Sociologický slovník, VICTORIA PUBLISHING, a.s., Praha 1992, str.120.

různém významovém spektru pro označení vědomí (volby) příslušnosti členů určitého sociálního útvaru k tomuto útvaru. Identita sociální spočívá jednak v tom, že lidé mají většinou o sobě pozitivní představu (identitu), jejíž část je vymezována členstvím v určitém sociálním útvaru..., takže jsou pozitivněji vázáni na tento sociální útvar a s ním se identifikují...“⁶³

5.2. Historické pozadí spolku Turnerschaft Hohenstaufia⁶⁴

Za počátek studentského spolku Turnerschaft Hohenstaufia se považuje datum 7. 12. 1878, kdy byl založen ve vedlejší místnosti dnešní tübingenské hospody Boulanger.⁶⁵ Stanovy spolku vešly v platnost o tři dny později. Původně se nazýval Černý studentský spolek Gotland (Schwarze Verbindung Gotland). Jeho snahou byl harmonický rozvoj ducha i těla.⁶⁶ Spolek se řídil heslem „Virtus, Libertas, Humanitas“. Po zrušení spolku Stiftsgessellschaft Staufia, přejal Gotland jeho barvy: červenou, bílou a zelenou. Barvy ovšem nenesl. V roce 1879 se odšermovala první partie. 1. 2. 1880 vystoupil Gotland s novým jménem: Farbentragende Verbindung Hohenstaufia a otočila barvy v jiném sledu na zelenou, bílou a červenou. Novým heslem spolku se stalo „Unita Virtus Valet“. Zaměření spolku se nezměnilo. Roku 1884 se šermování stalo oficiální součástí aktivit spolku a tělocvik se stal nepovinným. Od roku 1897 nese spolek současný název „Turnerschaft Hohenstaufia“. O čtyři roky později koupil pozemek na stavbu vlastního domu. Cena pozemku byla nízká, jelikož silnice na kopci (zvaný Österberg, kde nyní sídlí většina domů všech tübingenských spolků) ještě nebyla dostavěna a obyvatelé města tak dávali přednost jiným lokalitám. Roku 1902 byl dům dostavěn. Poslední zápis v knize konventu je z července r. 1914. V prosinci r. 1918 se konala první poválečná schůze všech členů.

V roce 1920 došlo k hádce mezi spolkem Turnerschaft Hohenstaufia a jiným spolkem ve stejném zastřešujícím sdružení, a tak byly oba spolky ze sdružení vyloučeny. A protože podmínkou pro možnost provozování šermu je patřit do zastřešujícího sdružení, vyřešil to Turnerschaft Hohenstaufia po svém a založil v roce 1921 spolek Turnerschaft Straßburg, který již zasřešujícímu spolku náležel a tak šermovat mohl (Turnerschaft Straßburg se potom v roce 1953 s Turnerschaftem Hohenstaufia sloučil). Za významný je považován rok 1928, kdy na slavnost k příležitosti 50. výročí spolku přišel sám rektor univerzity. Po nástupu Hitlera k moci se někteří členové spolku stali členy NSDAP. Počala reorganizace spolků na tzv. „Kameradschafty“. Bylo zakázáno nosit barvy, šerm byl povolen. V roce 1936 byl spolek rozpuštěn. Spolu s ním i zbytek ostatních tübingenských spolků. Během války spolkový dům na Österbergu zabrali Francouzi a udělali z něj kasino. Tento počín okomentoval informátor slovy:

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ O historii spolku Turnerschaft Hohenstaufia jsem čerpala ze soukromých materiálů spolku určených jako skripta liškám, které se z nich učí na liščí zkoušku, „Auszug aus der Bundesgeschichte“ (To nejdůležitější z historie spolku), archiv K. H.

⁶⁵ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 3, 4 a 5.

⁶⁶ Turnerschafty vznikaly na popud „otce gymnastiky“ Friedricha Ludwiga Jahna (Turnvater Jahn) (1778-1852), který chtěl cvičením přispět k duchovnímu obnovení Pruska a k vytvoření německého národního uvědomění v době osvobozeneckých válek proti Napoleonovi, článek „Friedrich Ludwig Jahn“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Friedrich+Ludwig+Jahn&oldid=56481787>, 20.2.2009.

„... logicky Němce nenáviděli a ten dům pro ně taky nebyl zvlášť důležitý...hodně toho tady zničili, hodně je toho pryč...dole máme ještě skříň se starými předměty staré sklenice a tak, ale to je jen velmi malá část...když se na E-bay⁶⁷ zadá “ Turnerschaft Hohenstaufia”, jsou tam lidi z Francie, kteří prodávají v dražbě naše věci...“⁶⁸

Po válce, v roce 1948, došlo k obnovení spolku a zpětnému získání domu.

Turnerschafty byly spolky, jejichž členy se mohli stát teoreticky všichni (podmínkou bylo pouze být muž a studovat na tübingenské univerzitě). Jediným principem bylo pěstování tělocviku. V dnešní době je principem spolku šerm. Podle slov mého informátora si Turnerschaft Hohenstaufia předsevzal být nejlepším šermujícím spolkem v Tübingenu. Sami členové se na svých internetových stránkách prezentují takto:

*Členství v našem spolku je otevřené pro každého, kdo vyznává přátelství, upřímnost a čestnost, kdo je pohotový, otevřený a kdo ctí svobodu a demokracii. Státní příslušnost, náboženství, barva pleti, politická orientace nebo absolvování vojenské služby pro nás nejsou kritérii pro přijetí. V našem turnerschaftu je vítán každý, kdo to myslí vážně a kdo výslovně odmítá extremismus.*⁶⁹

5.3. „Jednou nohou ve spolku” aneb jak se student stane liškou

Všichni členové, se kterými jsem mluvila, pochází z jiných oblastí než přímo z Tübingenu. Když sem tedy přijeli studovat, byli konfrontováni někdy s větším, někdy s menším problémem sehnat bydlení. Na internetových stránkách⁷⁰ i v inzerci tübingenského deníku (Schwäbisches Tagblatt) lze najít nabídky na ubytování v krásném domě za rozumný peníz. To je inzerce studentského spolku. Student může přijít do spolkového domu, podívat se na něj, seznámit se s jeho obyvateli, členy spolku, a může bydlet v domě až šest týdnů „na zkoušku“ (je tzv. Hausgast- domácí host)⁷¹. Pomalu se se všemi seznamuje, pomáhá při organizaci aktivit a podílí se na nich. Pokud se dotyčnému mezi ostatními líbí, chtěl by se stát „jedním z nich“ a ostatní s tím souhlasí, pak je na schůzi členů, na tzv. Všeobecném konventu, nový spolubydlící oficiálně představen.⁷² Pokud se konvent usnese na tom, že člen je hodný přijetí⁷³,

⁶⁷ E-bay je nejznámější americká internetová aukční síň, v Německu velmi populární, dnes už i v ČR.

⁶⁸ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁶⁹ Článek „Aktivenleben“, dostupný z: <http://www.hohenstaufia.de/aktivenleben.php>, 9. 9. 2008.

⁷⁰ Mezi tübingenským studentstvem (a troufám si říci i všeobecně v Německu) je nejznámější stránka pro hledání ubytování www.wg-gesucht.de.

⁷¹ Podmínkou je být zapsaným studentem na univerzitě.

⁷² „Nadlišák řekne asi tohle: „milí spolkoví bratři, tohle je (řekne jeho jméno), který tu s námi šest týdnů bydlel a teď by se rád stal lišou.“ Pak ten nový řekne, proč by rád zůstal ve spolku, jak se mu zatím líbí nebo co se mu naopak nelíbí a co by vylepšil. Odejde pak za dveře a konvent se radí. Pokud jsou minimálně dvě třetiny zasedajících členů pro, může být nováček přijat. Po rozhodnutí je zavolán zpět do místnosti a senior povídá: „milý (řekne jeho jméno), rozhodli jsme, že se můžeš stát členem našeho spolku““, rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁷³ Hrají zde v první řadě roli sympatie a schopnost nového příchozího podřídit se chodu spolku, např. pomáhat při úklidu po večírku. Členové spolku si všimají, jak se nováček přizpůsobuje a podle toho se na konventu rozhodnou.

uspořádá spolek na počest nového člena knajpu. Senior (x) nováčkovi na knajpě slavnostně předá liščí stuhu, která je symbolickým vyjádřením přijetí jako člena spolku. A také: „*Naši tradicí je pak, že vylezeme nahoru na věž (spolkového domu, pozn. K.H.) a zpíváme naši píseň („Hohenstaufenlied“, Píseň Hohenstaufů, pozn. K.H.)*“.⁷⁴

Příběh o vstupu do spolku mého informátora byl takový:

„Pocházím nedaleko od Münsteru. O studentských spolcích jsem nevěděl vůbec nic. Přijel jsem do Tübingenu a spal jsem v hostelu, koupil jsem si noviny⁷⁵ a podíval se, co si tak můžu dovolit. Všude chtěli tak 300 Euro...a tady nabízeli levnější, tak jsem sem přišel a můj soused byl tady u Hohenstaufia a doted' je, někdy mě vzal v noci do města, skvěle jsme si rozuměli a vzal mě taky sem do spolkového domu a ty lidi tady mi přišli strašně sympatický, a tak jsem si říkal, že to zkusím a zůstal jsem.“⁷⁶

Jiný příběh:

„Že půjdu do spolku jsem se rozhodl až ve 2. semestru. Chtěl jsem to původně zkusit u šermujícího spolku, to byli ale úplní idioti. Pak jsem náhodou potkal své dva kamarády z mého rodného města, se kterými jsem hrával fotbal, oba byli ve Wingolfu, tak jsem šel s nimi...Lidi, ne obsah, jsou důležití.“⁷⁷

Mnoho spolků se dnes potýká s problémem malého počtu členů, proto je v zájmu spolků nabírat co nejvíce nových studentů, aby spolek „nevymřel“. To, že má spolek stále aktivní členy⁷⁸, se někdy vyjadřuje výkřičníkem v názvu spolku. Např. AT! (Alte Turnerschaft) Eberhardina-Markomannia.

„Dnes máme dohromady 100, 140 členů, a to je na spolek opravdu hodně. Jsou spolky kde jich je jen 50. A když pak tři roky neprijdou žádný nový lidi, tak můžem zavřít. Ale já doufám, že k nám přijdou další lidi, v každém případě. Musí přijít.“⁷⁹

Aktivité pro získávání nových členů se v buršácké mluvě říká „keilen“ (doslova zaklínit), Keilarbeit (klínění) je pak činnost členů spolku vyvíjená za účelem získání nových studentů do svých řad. Probíhá v podobě přednášek, na které jsou zájemci pozváni, mluví se zde o spolku a jeho pozitivěch nebo se pořádají večírky a večere či méně oficiální cestou se k „dorostu“ dostává spolek tak, že jednotliví členové mluví s jinými studenty ve škole a např. je vybízejí k prohlídce domu nebo ke společné aktivitě se spolkem. Opět doprovodím slovy informátora:

„Jistě, já jsem byl také „zaklíněn“ (gekeilt). Když mě někdo osloví a řekne mi, pojd' se mnou do města a tak, to už taky patří ke „keilen“.“⁸⁰

⁷⁴ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁷⁵ Schwäbisches Tagblatt.

⁷⁶ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁷⁷ Rozhovor, 2008, Tübinger Wingolf.

⁷⁸ Aktivní členové (aktivitas), viz. podkapitola 5.6. „Starý pán“ (Alter Herr).

⁷⁹ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

Motivace ke členství ve spolku jsou různé, prvotní impulsy mohou být, jak již jsem ukázala, výhodné bydlení. Někteří mají přístup otevřenější tím, že členem spolku byl (je) již dědeček, otec nového příchozího nebo jiný člen rodiny. Většinou se díky svému otci, dědečkovi se spolkem dotyčný již zná a tak se předpokládá, že se stane členem také a stane se pokračovatelem rodinné tradice. Z pěti oslovených informátorů (pomocí dotazníků) to byl případ dvou.

„Můj otec byl členem studentského spolku, poprvé jsem o spolcích slyšel od něj, během školních let.“⁸¹

„Můj bratr je také členem jednoho turnerschaftu. Poprvé jsem se o spolcích dozvěděl od něj.“⁸²

Dalších z mých informátorů vyprávěl takový příběh:

„Ptal jsem se na spolky u ostatních, ale všichni mi podávali jen kusé informace a nedozvěděl jsem se vlastně nic pořádného. Tak jsem se rozhodl spolek sám vyhledat... myslím, že na dnešní dobu pocházím z velké rodiny. Mám dva sourozence a vím, jaké je to žít s více lidmi pod jednou střechou a naučil jsem si toho vážit a tím, že jsem přišel do Tübingenu, pro mě bylo nejdřív důležité, abych měl nějaké své teritorium, kde se můžu pohybovat a kde se můžu cítit dobře. A řekl jsem si „jasně, tady k tomu chci patřit“. Je to taková moje druhá rodina.“⁸³

Někteří studenti po zkušebních šesti i méně týdnech odcházejí s tím, že „to není nic pro ně“. Co nakonec rozhodne pro to, setrvat v domě a chtít být součástí spolku, jsou sympatie s ostatními a dobré podmínky bydlení:

„Členové byli sympatičtí. Pokoje byly dobré.“⁸⁴

„Spolubydlící byl členem. Lidi byli milí, bylo to spontánní rozhodnutí.“⁸⁵

„Spolek má nejkrásnější dům ☺. Měl jsem z místa příjemný pocit, osobní první dojem a otevřenost.“⁸⁶

„Je tu zodpovědnost, přátelství, tradice, nové obzory, zajímavý lidi.“⁸⁷

5.4. Liška (Fuchs)

Student „zvenku“ se nyní stal členem spolku. Novému členu, podle stanov spolku ještě neplnoprávnému, se říká liška. Je od této chvíle pro ostatní spolkovým bratrem a ostatní

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Dotazník, 22 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

⁸² Dotazník, 29 let, studium: islámská studia, status ve spolku: aktivní liška.

⁸³ Rozhovor, 2008, spolek X, informátor 1.

⁸⁴ Dotazník, 22 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

⁸⁵ Dotazník, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

⁸⁶ Dotazník, 25 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

⁸⁷ Dotazník, 25 let, studium: němčina/sport/geografie, status ve spolku: aktivní burš.

jsou spolkovými bratry pro něj. To je potvrzeno slavnostním předáním (liščí dvoubarevné) stuhy. Ve spolku, který stuhu nenosí, je přijetí nového člena stvrzeno jeho podpisem dokumentu o členství.⁸⁸ Nový člen se účastní každodenního života spolku, ke kterému, pokud spolek šermuje, také neodmyslitelně patří šerm. Na konventu lišku zastupuje burš, který za něj vyjadřuje jeho prosby a stížnosti, většinou je jím tzv. leibburš.

Leibburš (Leibbursche)⁸⁹

Liška si z kruhu svých spolkových bratrů během zkušebních šesti týdnů (tedy když je ještě host) vybere někoho, kdo je mu zvláště sympatický a s kým naváže užší vztah leibburš-leibfuchs, který „vejde v platnost“ po přijetí člena do spolku. Leibburš je pak pro lišku někdo, ke komu má důvěru, komu se může svěřit, kdo mu na začátku pomůže a poradí a kdo ho zastupuje při oficialitách (např. na konventu) než se z něj stane plnoprávný člen. Tento vztah trvá celý život. Leibburš si nevybírání, ten svého leibfuchse jen přijímá. Může se tedy stát, že někdo je leibburšem pro mnoho lišek a někdo nemá žádného.

Povinnosti lišek

Nejčastějším úkolem lišek na oslavách je točit a roznášet pivo. V minulosti byl vztah buršů k liškám často takový, jaký byl a je vztah mezi mazáky a bažanty na vojně, lišky byly obětními beránky násilí a jiných forem šikany buršů. Uvnitř spolků k tomu dnes snad již nedochází, nemohu to ovšem potvrzovat ani vyvracet.

„Co např. musím dělat, je doplňovat tady ten bar. To je taková moje práce. Člověk se zpočátku stará o menší věci jako je telefonní účet. Vyúčtování za obědy, pití. Tedy věci, které se musí udělat. Ale nějaké výslovné úkoly...největší podíl mých úkolů je, když se mě někdo zeptá „můžeš mi pomoci?“ nebo „udělej tohle“, ale velkou zodpovědnost v takovém spolku nejde převzít hned, to je nemožné. Proto je během liščího období zapotřebí se nejdříve zabydlet, podívat se, jak všechno funguje a teprve potom se může liška stát buršem.“⁹⁰

V některých spolcích (jako je křesťanský spolek Tübinger Wingolf) si musí liška během semetru připravit pro ostatní členy spolku dvě přednášky, přičemž jedna by měla být odborná (většinou týkající se oboru, který student studuje) a jedna by se měla zabývat náboženskou tematikou (tzv. Bibelabend). Po přednášce by měl být schopen vést na dané téma diskusi. Různé spolky ukládají svým liškám různé povinnosti.

⁸⁸ Rozhovor, 2008, spolek Y.

⁸⁹ Leib znamená tělo, odtud přeneseně leibburš jako někdo, kdo je někomu blízký.

⁹⁰ Rozhovor, červenec 2008, spolek X, informátor 1.

„Liščí zkouška“ (Fuchsenprüfung)

Liščí doba (Fuchszeit) je doba, kdy se člen seznamuje s historií studentských spolků, dějinami svého vlastního spolku, jeho stanovami, historií univerzity, města a učí se spolkové písni a barvy všech tübingských spolků. „Učitelem“ je tzv. nadlišák, burš který se daný semestr o lišky stará a připravuje je na zkoušku, která je pro všechny povinná. Každý týden se nadlišák s liškami stýká na tzv. Fuchsenstunde (liščí hodině). Seznamuje se s tradicemi spolku a jeho všeobecnými pravidly, která se nazývají comment. Když liška po jednom až dvou semestrech odšermuje svou první oficiální partii (také povinná) následuje tato „liščí zkouška“. Před komisí pak musí obhájit své vědomosti. Všimla jsem si historických znalostí, všech členů, se kterými jsem hovořila, což mě zaujalo. Může to svědčit o tom, že všichni ti, se kterými jsem mluvila již byli buršové a měli tuto zkoušku za sebou.

„...u nás je to tak, že když ostatní ví o tvém spolku víc než ty, tak je to trapné. Proto děláme tuhle zkoušku...protože když se to nevezme vážně, tak přijdeme za deset let do (spolkového, pozn. K.H.) domu a nic nezmužeme, když ty lidi o svém vlastním spolku nebudou nic vědět...a přijde mi to důležité, aby člověk znal svůj vlastní spolek, aby třeba věděl, že jsme za Třetí říše měli nácky, dokonce máme i fotky, aby věděli, jak to bylo a že to bylo pro spolek na h...Např. ve spolku Lichtenstein, tam byli za války fakt nacionalistický kluci. Mají teď sice alternativní spolubydlení, ale vůbec nevědí jak to tenkrát bylo.“⁹¹

5.5. Burš (Bursche)

Burš je již plnoprávný člen spolku, změna statusu se u šermujících spolků děje rituálem první mensury a vykonáním liščí zkoušky, mensura je povinná u všech šermujících spolků a zkouška je povinná všeobecně u všech.⁹² Po úspěšném vykonání, se členovi slavnostně předá buršácká (trojbarevná) stuha. Této změně statusu a slavnostnímu pozdvižení do „vyššího“ stavu se také říká promoce či recepce.

Při této příležitosti leibburš často obdaruje svého leibfuchse nějakým předmětem na památku jejich přátelství. U spolku Turnerschaft Hohenstaufia je to broušený skleněný půllitr s kovovým poklopem na jehož spodní částí je vepsáno jméno obou a datum přijetí lišky mezi burše.⁹³ Ve spolku Tübinger Wingolf daruje leibburš svému leibfuchsovi zpěvník (Liederbuch des Wingolfs), ze kterého se zpívá např. na výroční slavnosti spolku.

Inaktivování

Po určité době je burš tzv. inaktivován. Znamená to, že již není volen do funkcí-šarží a jeho účast na aktivitách spolku je pro něj nepovinná (kromě vysoce oficiálních událostí jakou je např. výroční slavnost spolku). K inaktivování dochází zpravidla po 4. kulérním semestru (1. kulérní semestr je 1. semestr, kdy se student stal aktivním členem

⁹¹ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁹² Povinné mensure se říká „Bestimmungs-Mensur“ (potvrzovací mensura).

⁹³ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 6.

spolku, tedy kdy vstoupil do spolku). Inaktivace burše je doprovázena dalším rituálem: buršáckou šermířskou partií. U spolku Turnerschaft Hohenstaufia je tedy povinností jeho členů odšermovat celkem dvě partie: první, když se z lišky stává burš a druhou, když je burš inaktivován. Doba, následující po inaktivování burše, slouží zejména k ukončení studia. Po tom, co burš ukončil studium, ztrácí status burše a stává se z něj externí člen (Auswärtige Mitglied AM), kterým je přechodně, krátkodobě, než přijme konečný, poslední status, a tím je:

5.6. ‚Starý pán‘ (Alter Herr)

Lišky a buršové (kromě inaktivovaných) tvoří tzv. aktivitas. To je studující složka spolku, která se aktivně podílí na jeho chodu. Druhá, mnohem početnější část členstva je tvořena tzv. ‚starými pány‘, již pracujícími členy, kteří tvoří tzv. ‚Altherrenschaft‘, organizovaný kruh ‚starých pánů‘. O přijetí ‚starého pána‘ do ‚Altherrenschafu‘ rozhoduje Konvent ‚starých pánů‘. Přijetím do této instituce se člen zavazuje přispívat spolku pravidelně určitou finanční částku⁹⁴, ze které spolek financuje např. opravy domu⁹⁵, část nákladů na bydlení studentů v domě (proto jsou nájmy pokojů tak levné), oslavy spolku⁹⁶ ad. ‚Staří pánové‘ se mezi sebou stýkají po celém Německu, organizují svá vlastní setkání a activity. Všichni se potom jednou za rok shledávají ve spolkovém domě zpravidla při příležitosti výroční slavnosti spolku, kdy se sejde celý spolek. V případě spolku Turnerschaft Hohenstaufia dochází k setkání ‚starých pánů‘ a studentů na společném tradičním výletě na horu Hohenstaufen, který se koná každý rok v podobnou dobu. Oblíbenost tohoto výletu zejména z důvodu setkání se ‚starými pány‘ dokládají odpovědi:

„Člověk potká hodně ‚starých pánů‘ a může se s nimi bavit jak dlouho chce.“⁹⁷

„Mě se líbí ty rozhovory po cestě a večer společně jíst a pít.“⁹⁸

„Líbí se mi výlet a povídat si se ‚starými pány‘.“⁹⁹

Všichni členové od lišky po ‚starého pána‘ jsou si navzájem spolkovými bratry a oslovují se tak slovem i písmem a v rozhovoru si tykají.

V této kapitole jsem popsala, jak se z nekorporovaného studenta stane člen spolku. Jak je jeho členství odstupňované a jak je sladěné s časem a průběhem studia. Člen spolku

⁹⁴ Tato částka představuje určité procento z platu. Zhruba 400 Euro za rok, částka se samozřejmě liší spolek od spolku a plat od platu.

⁹⁵ „Což je zapotřebí celkem často, u takového starého domu...musíme bezpodmínečně vyměnit tyhle okna, protože jsou hrozně tenký a to stojí hodně peněz“, rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

⁹⁶ Výroční slavnost spolku, na které jsem byla přítomna zasponzoroval jeden ze členů (jeden ze ‚starých pánů‘).

⁹⁷ Dotazník, 22 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

⁹⁸ Dotazník, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

⁹⁹ Dotazník, 25 let, studium: němčina/tělesná výchova/geografie, status ve spolku: aktivní burš.

se během své krátké pouti k plnoprávnému členovi, buršovi, seznamuje s pravidly spolku a jeho tradicí, učí se jeho historii a všechny tyto poznatky potvrzuje zkouškou. Vplétá se do sítě vztahů s ostatními členy spolku, jichž během této krátké pozná velmi mnoho a je automaticky jejich spolkovým bratrem, členství mu k nim doslova otevírá brány ke kontaktům. Na spolky je nahlíženo jako svépomocné elitářské a uzavřené organizace, které těchto kontaktů využívají v neprospěch ostatních nekorporovaných lidí. Jak tento fakt prožívá můj informátor bych citovala jeho slovy: „*To, co nám podsouvají...že jsme Seilschaften*¹⁰⁰, šance na dobrý job a tak...ano, je to tak, ok, máš kontakty ale např. v maketingu, věděl bych o jiných možnostech kontaktů, kdyby mi šlo jenom o kariéru. Nikdy jsem nešel do spolku kvůli myšlenkám na kariéru. Pokud někdo přijde do spolku jenom kvůli kariéře, ten bude hořce zklamán, protože tady nic takového není. Často bych spíš řekl, že spolek je ve studiu nevýhoda, protože zabírá hodně času. Člověk si musí uvědomit, jestli se mu to líbí, jestli mu to něco přináší. Jestli je to pro něj pozitivní.”

Doplnila bych slovy svého informátora: „*Jen proto, že jsme spolek, ještě neznamená, že jsme přátelé.*“¹⁰¹ „*Spolek se v tomto ohledu neliší od jiných vztahů ve sportovním klubu nebo jiných spolků.*“¹⁰² Učí se jeden druhého respektovat a tolerovat.

Členové spolků spolu ovšem vždy mají něco společného, byť jen tu samotnou příslušnost ke spolku: „*Když člověk přijde po pěti letech na dům, jsou tam úplně noví lidi, to tak prostě je, když jsou ale v tom samém spolku, pak máme hned společné téma. Můžu se zeptat, jak jde šermování, jestli už je Stocherkahn ve vodě a to je pak mnohem jednodušší dostat se do hovoru.*“¹⁰³

O pocitu vzájemné sounáležitosti členů spolku, i když odlišného, dokládá příběh jiného informátora, který šel na pracovní pohovor a zapomněl si z košile sundat malý odznak se symbolem svého spolku. Muž, který pohovor vedl, si odznak všiml a zeptal se ho, zda-li je členem spolku a když můj informátor odpovídal kladně, strhly se prý veškeré bariéry a muž mu nadšeně vyprávěl o svých studentských letech, kdy byl také buršem. Sice byl z jiného spolku, ale rozhovor se odehrával hned v jiném tónu, mnohem méně formálním.¹⁰⁴

Spolek pro většinu dotazovaných znamená zejména životní pouto, které trvá i po ukončení studia, přátelství, zábavu a lojalitu (držet spolu), žít jako součást společenství.¹⁰⁵ „*...můžu také kdykoli vystoupit. Ano, můžu vystoupit i teď. Ale nikdy bych to neudělal, protože se mi to, tahle věc, líbí.*“¹⁰⁶

Vztahová propojenost spolku a péče o tyto vztahy je jedním z jeho principů:

„*To je spolek Lichtenstein. Tedy byl...Vlastně to není spolek, protože je to Wohnheim (spolubydlení, překl. K.H.). Ty lidi se tam nastěhují, nemají žádný vztah ke ‚starým pánům‘ nebo k tomu spolku, po studiu odejdou a už nikdy neprijdou. A proto řekli jejich ‚starí pánové‘: ‚dobře, tak všechny vyhodíme‘. A to se taky stane, že je všechny vyhodí.*“

¹⁰⁰ Pejorativně myšleno: skupina pomáhajících si lidí. „Seil“ je v němčině lano, tedy „šplhající po laně“.

¹⁰¹ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁰² Dotazník, 2008, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁰³ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁰⁴ Z rozhovoru, 2008, Tübinger Wingolf.

¹⁰⁵ Z dotazníků, 2008.

¹⁰⁶ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

*Protože mají skvělý, renovovaný dům a ty lidi, co tam bydlí, akorát všechno zničí a to je škoda.*¹⁰⁷

6. DŮM STUDENTSKÉHO SPOLKU¹⁰⁸ JAKO JEHO CENTRUM

Většina domů studentských spolků v Tübingenu se nachází na kopci v centru města nad řekou Neckar, na Österbergu. Jsou to většinou honosné vily, zdálky připomínající malé hrady. Během semestru lze vidět plápolající vlajky na každém z nich.¹⁰⁹ Podobnost domů s hradem je příhodná, je to totiž skutečně sídlo spolku, kde se odehrává podstatná část spolkové činnosti jako jsou knajpy, komersy, oslavy, svatby, pořádají se zde přednášky, oslavy narozenin a některé spolky své domy k podobným účelům také pronajímají. A slouží členům především každodenně: společně se tu bydlí, stoluje, šermuje, učí, zkrátka žije. Dům tak vytváří rámec spolkového života.¹¹⁰

Důležité je i vnímání domu jako teritoria, jehož hranice lze jasněji vnímat např. u tradice „kradení vlajky“ (popis viz. kapitola 7.2. Kulér (Couleur)) nebo při zákazu vstupu spolku do domu spolku jiného (tzv. Hausverbot), kdy na území domu nesmí až do odvolání členové druhého spolku vstoupit.

Dům studentského spolku je pastvou pro oči, zvenku i zevnitř. Je to s mírnou nadsázkou také jeho soukromé muzeum.

6.1. Krátce z historie zakládání spolkových domů

Takový dům byl obvykle získán koupí nebo si ho nechal spolek postavit. První dům jako sídlo studentského spolku na německém území je dům spolku Corps Rhenania z Tübingenu, který byl postaven r. 1882.¹¹¹ Zatímco dodnes fungující spolky vznikaly na počátku 19. století, jejich domy byly postaveny až na jeho konci. Před postavením vlastního domu se členové scházeli v různých krčmách, ovšem zanedlouho přestal počet hospod stačit. Muselo se tak scházet více spolků v jedné hospodě a docházelo tak často k roztržkám. Východiskem takové situace bylo postavit si vlastní dům. Navíc spolek, jako důležitá podpora státu v době německého císařství, a jeho stále organizovanější struktura si reprezentativní dům přímo vynucovaly.¹¹²

6.2. Dům spolku Turnerschaft Hohenstaufia

Všechny domy, které jsem navštívila, měly podobnou vnitřní strukturu. Nejvíce jsem si prohlédla dům spolku Turnerschaft Hohenstaufia. Představím tedy tento dům. Rozdělila jsem jej pro utřídnost podle pater a jednotlivá patra jsem rozdělila na místnosti, které

¹⁰⁷ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁰⁸ Německy „Korporationshaus“, „Verbindungshaus“, „Bundeshaus“.

¹⁰⁹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 7.

¹¹⁰ Bydlet ve spolku ovšem není nutností ani povinností, i když se většina studentů dostane ke spolku právě kvůli výhodnému bydlení (levnému a estetickému), můj informátor ovšem na otázku proč nebydlí v domě s ostatními členy spolku odvětil: „Každý den se s nimi vidět a ještě s nimi bydlet? Děkuju, nechci.“, rozhovor, 2008, Tübinger Wingolf.

¹¹¹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 8.

¹¹² Článek „Korporationshaus“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Korporationshaus>, 23.2.2009.

se v nich nacházejí. Popisují funkce místností, jejich vybavení, výzdobu a předměty, které se v nich nacházejí. Tato část je bohatě dokumentována fotografiemi v Obrazové příloze (Příloha č. 4). Popisují původní, historický spolkový dům z roku 1902. To je nutné zdůraznit, jelikož spolek vlastní ještě jeden moderní dům z roku 2002. Tento moderní dům¹¹³ stojí naproti historickému domu a bydlí v něm muži i ženy, členové i nečlenové spolku. V době mého výzkumu zde žilo celkem patnáct studentů, z čehož šest bylo studentek. Z mužů byli čtyři obyvatelé zároveň členy spolku (pátý bydlel v historickém domě spolu se dvěma dalšími studenty, kteří tu žili „na zkoušku“ jako hosti, v historickém domě tedy žil pouze jeden člen spolku, zatímco v moderním zbytek, tedy čtyři). Taková stavba je mezi spolky výjimečná, vnímám ji za jakýsi „reklamní trik“, kdy se nečlenové díky kontaktu se členy snáze se spolkem seznámí. Nakonec se tak do spolku dostal i můj informátor (viz. citace str. 29).

V souvislosti s domem bych zmínila jednu zajímavost, na kterou jsem byla upozorňována svými informátory, a to že se říká „auf's Haus gehen“ (jít na dům), místo „ins' Haus gehen“, jít do domu. I to patří k „Burschensprache“ (buršácké mluvě), která je součástí tradice.

Teď k samotnému domu. Po zazvonění a nahlášení jména, přijde otevřít bytelné dřevěné dveře člen spolku se stuhou na hrudi a vyzve ke vstupu do haly v:

Přízemí

Knajpensál (Kneipensaal)

Nejdůležitější místností domu pro spolek je tzv. knajpensál. Je to místo setkání. Místo, kde se odehrávají všechny oficiální slavnosti (knajpa, komers, výroční slavnost). Je to reprezentativní část domu, kde se většinou nalézá hlavní vlajka spolku. Místnost je vykládána dřevem a zdobena např. erby různých měst či šlechtických rodů¹¹⁴. Velmi typickou pro všechny spolky je tzv. „galerie předků“¹¹⁵. Jedná se o fotografie členů spolku od počátku dodnes. Každý inaktivovaný burš věnuje spolku svou fotografii, a ten ji zarámuje a pověsí (tuto povinnost má na starosti tzv. Fotowart). Po celé místnosti tak můžeme vidět vyobrazení od členů zakladatelů až po včerejší inaktivované burše.

„...kdo je velmi důležitý, je tady Joseph Buchhorn. Ten napsal naši spolkovou píseň. To je jeden z nejdůležitějších ‚starých pánů‘, kterého vůbec máme. Nebo jsme měli. Napsal třeba taky píseň, která se jmenuje ‚Student sein‘ Tu zpívají všechny studentské spolky. Byl vlastně velmi známým hudebníkem.“¹¹⁶

Sálu dominuje dlouhý stůl postavený do písmene „T“, u kterého se odehrávají již zmíněné slavnosti. V horní části sedí první tři šarže, které slavnost řídí. V domě jsou

¹¹³ Viz Obrazová příloha, obr. č. 9.

¹¹⁴ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 10.

¹¹⁵ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 11.

¹¹⁶ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

většinou dva knajpensály: malý a velký. Využívají se přirozeně podle velikosti akce. První šarže sedí na historické bytelné židly připomínající trůn¹¹⁷.

Knajpensál ústí přes úzkou výčepnu piva¹¹⁸ do velké místnosti, které dominuje obraz hory Hohenstaufen¹¹⁹.

Spolek nese jméno této hory, která se nachází na nedalekém pohoří Schwäbische Alb. Každým rokem v květnu chodí mnoho členů spolku na společný výlet, který vede až na její vrchol a na něm tradičně zpívají svou spolkovou píseň zvanou Hohenstaufenlied. Tato tradice se nazývá Staufenbummel.

„Jde tam asi čtyřicet ‚starých pánů‘. Všichni aktivní členové se účastní, je to opravdu zábavné. Někdy třeba přijedou i lidi ze spřáteleného spolku ze Švýcarska a jdou s námi.“¹²⁰

Je to oblíbená tradice, kdy se studenti mají možnost setkat se ‚starými pány‘ a v klidu s nimi pohovořit.

Velmi důležitou součástí prostorného sálu je prosklená skříň se starými kulárními předměty¹²¹. Klíče od ní má jen správce domu a dva ‚staří pánové‘. Předměty se nepoužívají, jsou zde jen vystavené. Tato místnost je využívána např. při neoficiálních oslavách. Přes sto let stará místnost se najednou promění v taneční plochu¹²² se dvěma postavenými bary. Všechn nábytek je odklizen, dřevěná podlaha překryta linoleem¹²³. Na stěnách v záři reflektorů visí vlajky pořádajících spolků. Předměty ze skříně se před večírkem všechny vyndají, zabalí do papíru a uloží jinam.

„To pro případ, že by sem někdo šel, spadl to toho a všechno rozbil.“¹²⁴

Mezipatro

Pánské WC

Za velmi zajímavý vnímám objekt, nacházející se na pánských záchodech. Je to tzv. Paptst (papež).¹²⁵ Slouží k pojmání a odvádění vyvrhnutých obsahů žaludků přepitých studentů. Držáky nad umyvadlem slouží k přidržení. Papež se tomu říká asi proto, že se člověk dělajíc potřebu předklání. Vedle pánských záchodů udeří do očí i dámské záchody, v mužském spolku tedy s dámskými návštěvami očividně počítají (takové umyvadlo v nich ovšem není).

¹¹⁷ Viz. Obrazová příloha, obr.č. 12.

¹¹⁸ Viz. Obrazová příloha, obr. č.13

¹¹⁹ Viz. Obrazová příloha, obr. č.14.

¹²⁰ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹²¹ Některé předměty jsou přes sto let staré a samotná skříň je z období první světové války, viz.

Obrazová příloha, obr. č. 15.

¹²² Viz. Obrazová příloha, obr. č. 16.

¹²³ Na což jsem upozorňovala u obr. č. 14, kdo podlahu pokládal je zřejmé z obr. č.17 Obrazové přílohy.

¹²⁴ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹²⁵ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 18.

Exkurs: Ženy a mužské studentské spolky

O studentském spolku jako mužském by se dala napsat další samostatná práce. Myslím si, že ke spolku a k jeho tradici nepřijímat ženy bych se ovšem měla alespoň okrajově zmínit, jelikož je to jedním z jeho důležitých rysů. Původním důvodem, proč spolky v minulosti neměly za členy ženy, je prozaický, jelikož studovali právě jen muži. Ženské spolky se začaly zakládat až na přelomu 19. a 20. století, kdy také bylo poprvé na německých univerzitách umožněno studovat i ženám. Tradice se udržela, i když mnoho tübingských spolků od principu přijímat výhradně mužské studenty upustilo a staly se smíšenými. Členové spolků, se kterými jsem mluvila nebo se jich dotazovala, jsou pro udržení spolku jako ryze mužského, ale zdůrazňují, že ženy jsou v domě vždy vítány. Nevidí na tom nic špatného, naopak vidí výhody:

„Přijde mi to dobré! Existují i ženské spolky.“¹²⁶

„Šermujeme, proto ze zásady žádné ženy. Muži mezi sebou jsou jiní- svobodnější?! Jinak jsou ženy vždy vítány.“¹²⁷

„Návštěva a přespání je vždy dovolena, mimoto je lepší mít nějaké místo kam se schovat.“¹²⁸

„Vlastně je to velmi příjemné☺, pro některé je spolek určitě místo, kam se může „odklidit“, ženy jsou rády viděny, ale myslím si, že je důležité, aby se explicitně interní akce odehrávaly bez žen. To je tak hezky staromódní...“¹²⁹

„Dobře, že je to čistě mužský spolek. Moje přítelkyně je velmi často na návštěvě.“¹³⁰

Nyní půjdu o kousek výš:

První patro

Barová místnost

Dominantou místnosti, jak už sám název napovídá, je bar, který slouží k neoficiálnímu setkání a občerstvení.¹³¹ Součástí barové místnosti je skříň s archivem spolku¹³².

„Člověk se tu necítí ztracený, když je tu pět lidí, tak už je tu plno, dole ten knajpensál, tam už musí přijít tak padesát lidí.“¹³³

¹²⁶ Dotazník, 2008, 22 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

¹²⁷ Dotazník, 2008, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

¹²⁸ Dotazník, 2008, 29 let, studium: islámská studia, status ve spolku: aktivní liška.

¹²⁹ Dotazník, 2008, 25 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

¹³⁰ Dotazník, 2008, 25 let, studium: němčina/sport/geografie, status ve spolku: aktivní burš.

¹³¹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 19.

¹³² Viz. Obrazová příloha, obr. č. 20.

¹³³ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

Po zdech v halách, místnostech i na schodišti visí obrazy, buď je spolek dostal darem od jiného spolku, jehož členové přišli na návštěvu nebo to jsou staré fotografie členů Turnerschaft Hohenstaufia.

Barová místnost ústí do průchozího pokoje s televizí¹³⁴. Zajímalo mě, jestli se na ni ve spolku také společně dívají:

„Málo. Možná někdy večer po večeři, ale spíš ne. A na co se má pět lidí dívat? Stejně se nenajde nic, co všechny zajímá.“¹³⁵

Televizní kout sousedí s jídelnou.¹³⁶ Jídlo přijede v čas obědu výtahem¹³⁷ ze suterénu, z kuchyně. Spolek si platí kuchařku, která bydlí se svým mužem-správcem domu v bytě, jež je součástí domu. Před salonkem visí nástěnka s papírem, kam se členové na týden zapisují, kdy budou chtít jíst. Na začátku semetru se aktivitas snaží dohodnout na čase ke společnému jídlu, není někdy snadné skloubit rozvrhy všech studentů. Společný čas si musí všichni najít i ke každodenní lekci šermu.

Druhé, nejvyšší patro je soukromé, kde se nacházejí pokoje studentů bydlících v domě.

Ze druhého patra sejdu úplně dolů a navštívím:

Sklep

Místnost na šermování (Paukkeller)

Pro šermující spolky je důležitou místností tzv. Paukkeller¹³⁸, sklep určený k šermování. Zde se členové scházejí každý den a hodinu se procvičují v technikách šermu. Používají se tzv. schlägery¹³⁹, jejichž čepel je na hodinách tupá, ostří se až na oficiální mensuru¹⁴⁰. Pro nacvičování jednotlivých základních postojů¹⁴¹ a úderů na počátku výuky je využíván tzv. fantóm¹⁴², dřevěná panna. Sklep, kde je dominantou prostor na trénování šermu, slouží také jako sklad nápojů, jsou zde bedny lahví s nealkoholickými nápoji a pivem.¹⁴³

¹³⁴ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 21.

¹³⁵ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹³⁶ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 22.

¹³⁷ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 23.

¹³⁸ „Pauken je doslova „šprtat“, „učit se“, „biflovat“, v buršácké, staré studentské mluvě to znamená také šermovat.

¹³⁹ Schlagen znamená doslova bít, tlouci, schlāger viz. Obrazová příloha, obr. č. 24.

¹⁴⁰ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 25.

¹⁴¹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 26, 27.

¹⁴² Viz. Obrazová příloha, obr. č. 28.

¹⁴³ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 29.

Exkurs: Mensura- studentský šerm

Mensura je souboj mezi studenty s ostrými zbraněmi, který je určitými opatřeními právně a morálně odlišný od duelu jako souboje se smrtelnými zbraněmi.¹⁴⁴ Slovo mensura je doslova vzdálenost dvou šermířů od sebe při souboji, je to délka odpovídající zhruba délce schlägeru. Ve staré studentské terminologii se šermovat řekne kromě „pauken“ také „schlagen“¹⁴⁵ (odtud zbraň s názvem „Schläger“).

Z historie studentského šermu

Studentský souboj zdomácněl na německých univerzitách v 16. století. Nosit zbraň bylo dlouho výsadou pouze šlechty, v průběhu 16. století bylo studentům umožněno zbraň nosit, aby se na svých cestách mohli bránit případnému napadnutí a studenti tuto výsadu všeobecně přijali.

Asi od roku 1850 se ze studentského duelu vyvinula mensura, při které se používaly ostré zbraně, nesloužila již však k očištění od urážky na cti (k satisfakci), ale k rozvoji charakteru a osobnosti studenta. Nejpozději od roku 1870 tedy získala jiný význam a formu. Mensury nejsou souboje. „...šermuje se spolu, ne proti sobě“¹⁴⁶. Neslouží k tomu vyhrát nad spoluhráčem, zato ukázat schopnost sebeovládání. Neexistují vítězové ani poražení. Pro některé členy znamená šerm „odvahu, pocit sounáležitosti, estetiku a umění“¹⁴⁷, pro jiné také „povinnost, tradici, přijímací rituál, koncentraci, ale také respekt vůči jiným šermujícím studentům“¹⁴⁸.

Díky různým pravidlům a ochranným opatřením jako je nošení brýlí a speciálního oblečení se riziko zranění minimalizuje. Šermuje se se speciální zbraní k tomu určenou, která se nazývá „Schläger“ (od slova schlagen) nebo „Glocke“ (doslova zvon, který je na rukojeti Schlägeru a tím chrání ruku šermíře). Duely a mensury měly sloužit k projevení síly a mužnosti. Mensura probíhá podle přesných pravidel zhruba patnáct minut, sestává z třiceti chodů. Jeden chod (Gang) jsou čtyři údery (Hieb).

Protišermíř se jmenuje kontra, oba šermíři se co do výšky a síly k sobě musí hodit. Při první oficiální mensuře, vybírá druhá šarže „Fechtwart“ vhodného kontra, liška doposled neví (teprve 24 hodin předem), kdo jejím kontra je, to je tajné, ale ne těžko odhadnutelné, jelikož v Tübingenu tolik šermujících aktivních členů není. Nešermující spolky se nesmí na mensurách účastnit ani jako diváci. Zakázáno je během partie fotografovat, ale také jíst, pít, kouřit a mluvit se nesmí už vůbec, je absolutní ticho. Na každé partii musí být přítomen lékař, který ihned zasáhne v případě zranění. Šermíři stojí naproti sobě s mírně roztaženými nohama a jediné co se smí hýbat je ruka se zbraní. Přítomen je tzv. nestraník- tedy rozhodčí, který nepřísluší ani jednomu spolku. Každý šermíř má tzv. sekundanta, který šermujícího podporuje, kryje. Dohlíží na správnost provedení. Vlevo za šermířem je ještě jeho další pomocník, tzv. testant, který dohlíží na to, aby byli oba šermíři v jedné linii. Po dvou chodech se dezinfikuje čepel

¹⁴⁴ Elm, L. Heither, D., Schäfer, G., Fuxe, Burschen, Alte Herren, Studentische Korporationen vom Wartburgfest bis heute, vyd. Ludwig, Köln 1992.

¹⁴⁵ Z toho: „sich gut schlagen“ znamená dobře si vést, umět si poradit, statečně se bít, bojovat.

¹⁴⁶ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁴⁷ Dotazník, 22 let, studium: němčina/sport/geografie, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁴⁸ Dotazník, 25 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

schlägeru, aby se při případném zranění předešlo infekci a během té doby si může šermíř odpočinout a svou ruku uvolnit do rukou třetí člena, který se okolo šermíře pohybuje, a tím je nejčastěji leibburš. Jde tedy o zvláštní souhru členů jednoho spolku. Ke zranění nedochází tak často, jak se obecně traduje:

„Jednou jsem někoho zranil, byla to ale jeho chyba. Já ho přeci nechci zranit, nemůžu si předsevzít: „Tak, teď ho zraním“. To vůbec nejde. Někdo musí udělat chybu...krvácel, dvakrát se to zašilo a bylo to. Už to vůbec není vidět. Dříve to šili schválně tak, aby to i po zahojení bylo pořádně vidět. Dnes může člověk dostat i do tváře, plastická chirurgie, 300 Euro a není nic vidět...“¹⁴⁹

Šerm je pro spolek velmi důležitý: *„... protože je zkrátka každý den nebo pětkrát v týdnu, všichni se šermu účastní, hodinu sportujeme a když šermujeme jeden na jednoho, každý šermuje s každým, mnohem lépe se tak poznáme, a to je v každém případě dobré.“¹⁵⁰*

“Jde o to, postavit se za spolek a celý spolek doslova stojí za šermujícím... Není to bezpodmínečně otázka dovednosti, je to spíš otázka morální. Riskovat pro své přátele.“¹⁵¹

Ve spojitosti s mensurou se nemohu nezmínit o jizvě v obličejí, v němčině zvané „Schmiss“, kterou může člen spolku utřít při zranění během mensury. Dříve a u některých spolků dodnes je taková jizva znamením cti.

7. Tradice

V této části práce chci představit organizaci spolku a jeho vnější znaky, kterými se prezentuje a odlišuje od jiných spolků, i když forma těchto znaků je u všech spolků stejná. Důležitou součástí tradice jsou dodržované zvyky. Pro účel své práce budu pracovat s pojmem tradice podle sociologického pojetí jako s *“přetrvávajícími vzory chování, redukující nejistotu rozhodování. Je to jeden ze způsobů orientace kolektivního jednání. Kromě uvedené pragmatické funkce plní tradice funkci symbolickou: zpřítomňuje hodnoty, které jsou v dané kultuře či subkultuře považovány za zvlášť významné a které se proto často mění v normativní vzorce chování, ve zvyky, obyčeje, mravy...Jednání orientované na dodržování tradic převládalo ve společnostech, v nichž chyběly jiné způsoby testování vhodnosti určitého jednání. Vzory jednání osvědčené tradicí byly proto preferovány jako nejspolehlivější...Také v moderní společnosti však přetrvává tradice ve své symbolické funkci. Slouží k ožívání a*

¹⁴⁹ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia. Jak daleko může v šermování dojít, lze doložit na fotografií viz. Obrazová příloha, obr. č. 30.

¹⁵⁰ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁵¹ Rozhovor, 2008, spolek X, informátor 1.

zpřítomňování hodnot, které jsou z různých důvodů významné pro současnost. Manipulace s tradicí podle potřeb přítomnosti se projevuje na příkladu výročí....”¹⁵²

Tradice hraje u fenoménu studentských spolků, tak jak je tu popisují, velkou roli. Současní studenti, kteří se rozhodli, do spolku vkročit, zároveň přijímají, vykonávají a ctí tradice, které jsou již přes sto let neměnné. Náhlým změnám zabraňuje velká kontrola všech členů a jejich dohled na správné dodržování všech tradic. Spolek je organizován podle stanov, má své výkonné a „zákonodárné“ orgány ve formě představenstva, tzv. šarží a je založen na demokratickém principu parlamentu, u spolků zvaném konvent. Rozhodnutí se tedy projednávají oficiálně na schůzích a podle důležitosti toho kterého tématu zasedá různé členstvo (viz. str. 10). Tradice je nejvíce viditelná ve své vnější materiální formě. Neméně důležitou součástí je ovšem i její neviditelná forma, kterou je podle přesných pravidel odehrávaná výroční slavnost, zasedání či knajpa s předepsaným kodexem jak být oblečen, co říkat a co dělat. V této kapitole se chci věnovat tradicím spolku, jak jsem je poznala z rozhovorů, pozorování a dotazníků. Zajímalo mě, jak tradice funguje, jaký má význam sama o sobě i pro její aktéry. Za významnou součást svého výzkumu považuji popis a výklad výroční slavnosti spolku, tzv. Festkommersu, slavnostního komersu.

Spolek má pevnou strukturu. Některé spolky čítají kolem dvou set členů žijících po celém Německu (nebo jinde). Mnohem početnější částí, jak již jsem v práci zmiňovala, jsou „staří pánové“ v několika generacích.¹⁵³ Mnohem méně početnější, zato živoucí, dynamickou složkou spolku je aktivitas, lišky a buršové studující na univerzitě (kromě inaktivovaných). Starají se každodenně o spolek a dohlížejí na dodržování tradice.

7.1. Funkce aktivních členů ve spolku

Šarže (Chargia)

Každý semestr volí spolek na Všeobecném konventu své představenstvo zvané Chargia (šarže). Funkce zastávají vždy aktivní buršové¹⁵⁴. Skladba šarží se liší podle typu spolku, jeho stanov a potřeb.

1. První šarže je tzv. *Senior* (značí se x¹⁵⁵), mluvčí spolku, který zastává nejdůležitější funkci, jelikož má zodpovědnost za chod spolku a koordinaci akcí, které spolek pořádá. Prezентuje spolek navenek, svolává konvent a předsedá mu. Dbá na dodržování stanov a commentu. Předsedá oficiálním akcím (knajpa, komers). A je zodpovědný za přítomnost vlajky na výroční slavnosti spolku.

¹⁵² Velký sociologický slovník, vyd. Karolinum, Praha 1996, str. 1326, Lit.: Weber, M.: (1922) *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen 1990, autor hesla: Jan Keller.

¹⁵³ Nejstaršímu členu spolku Tübinger Wingolf je okolo devadesáti let, nejmladšímu „starému pánovi“ je tolik, kolik mu bylo, když včera opustil univerzitu, začal pracovat a podporovat studentský spolek určitou finanční částkou.

¹⁵⁴ Pro nedostatek členů je někdy nutné zvolit do funkcí i lišky.

¹⁵⁵ Podepisuje se takto např. do korespondence.

2. Druhá šarže je, v případě šermujících spolků, tzv. *Fechtwart*, šarže pro záležitosti šermu, značí se xx. Učí nové příchozí šermovat, vybírá vhodné partnery na mensuru (tzv. kontra). Řídí tzv. *Mensurenconvent* (viz. str. 10).
3. Třetí šarží je *sekretář* (*Schriftwart*, xxx). Stará se o veškerou korespondenci spolku (dopisní i internetovou). Rozesílá pozvánky na nejrůznější akce, přání k narozeninám ‚starým pánům‘ nebo má na starosti dopisní korespondenci s jinými spolky a píše protokoly ze zasedání.
4. Další šarží je tzv. *nadlišák* (*Fuchsmajor*, značí se FM), jehož úloha v zásadě spočívá v provázení nových příchozích- lišek, má je na starosti a vede liščí hodiny.
5. *Hlavní pokladník* (*Hauptkassenwart*, zkratka HKW) se stará o záležitosti finanční, je zodpovědný za stav spolkového účtu a případné finanční ztráty.

Sportwart je člen spolku, který se stará o sportovní záležitosti, organizuje sportovní akce a stará se o loď spolku (*Stocherkahn*).

Hauswart je ten, kdo zodpovídá za záležitosti týkající se domu, zejména jeho výzdoby, zapisuje případná poničení do inventáře, navrhuje vylepšení a změny spojené se spolkovým domem.

Fotowart má na starosti dokumentovat fotografiemi život spolku. Na konci každého semestru je třeba založit nové fotoalbum a vyplnit jej těmito fotografiemi. Tak má spolek z každého semestru jedno fotoalbum. Je také zodpovědný za orámování fotek inaktivovaných členů a jejich pověšení na zeď v domě, do „galerie předků“.

Keilwart je ten, kdo se stará o získávání nových členů. *Nadlišák* je také *Keilwart*.

Další funkcí ve spolku je zástupce spolku během prázdnin (*Ferienvertreter*), který je volen na konci semestru. Člen se stará o probíhající záležitosti i mimo dobu studia. Je zodpovědný za včasné rozeslání semestrálních programů všem členům spolku. Je to většinou zkušený burš.

7.2. Kulér (Couleur)

Kulér (z francouzštiny *couleur* = barva) označuje všechna vnější poznávací znamení studentských spolků, která zahrnují oblečení, ozdoby, doplňky a užitkové předměty, kterými členové studentských spolků ukazují své pevně dané kombinace barev jako symboly své identity. Kulér byl vždy vyjádřením loajality, sounáležitosti a identity se svým spolkem, ale také rivality a distancovanosti vůči jiným spolkům. V různých obdobích dějin byl proto vztah studentů různých kulérů nebo těch, co kulér nosí a těch, co nenesí, vždy emocionálně nabitý. Autoritářské státní režimy různých politických směrů stále znovu nošení kuléru zakazovaly. Také mezi studentstvem se tvořila hnutí,

kteřá vystupovala proti němu. Studentské barvy přispěli v 19. století ke vzniku národních vlajek různých národů (kromě Německa např. i Estonska). Nejdůležitější součástí kuléru studentského spolku, který nosí barvy, je stuha a čepice, zejména stuha má jako znak členství největší význam. Kulér nesmí být “vynášen z domu” (např. ho někomu darovat, kromě darů mezi spolky navzájem), nesmí se ztratit, přijít do rukou někomu bezdůvodně. Když je členství ve spolku dobrovolně či nedobrovolně ukončeno, stuha musí být vrácena.

Pro větší přehlednost jsem rozdělila kulér na jednotlivé skupiny, popsala jsem tyto předměty a snažila jsem se zachytit jejich funkci, význam a jaký význam mají pro samotné členy spolků.

Oblečení

Stuha (Band)

Stuha je nejviditelnějším, nejvýznamnějším a nejtypičtějším znakem studentských spolků. Je to přibližně 2,5 cm široký pruh látky. Nosí se přes tělo křížem z pravého ramene na levý bok, „*aby procházela srdcem*“.¹⁵⁶ Téměř každý spolek se vyznačuje svými vlastními barvami, zpravidla jsou tři, které jsou určitým způsobem seřazeny, a slouží tak k odlišení od ostatních spolků.

Spolek, jehož členové nosí stuhu, se nazývá „*farbentragend*“ (nosí barvy), ten v němž se nenosí je „*farbenführend*“ (má barvy, ale nenosí je) nebo barvy nevyznává vůbec (tzv. černé spolky).

Původ barevných stuh¹⁵⁷

Výběr barev jednotlivých spolků byl různého původu. Většinou každá barva vyjadřuje jinou ideu. Tak tradičně např. modrá symbolizuje věrnost, červená lásku, zelená naději, ale je to pouze teorie a každý spolek vykládá své barvy jinak. Nejspíš výběr barev souvisel s barvami kraje, odkud členové spolků pocházeli.

„Co přesně barvy znamenají, to např. u nás nemá žádné zvláštní historické pozadí.“¹⁵⁸

V 17. století se nosily pouze jednobarevné stuhy, na přelomu století byly vystřídány dvoubarevnými, které vyjadřovaly barvy kraje. Některé staré corps, jako např. Franconia, dodnes nosí jen dvě barvy. Zhruba o sto let později přidalo mnoho krajanských spolků ke svým barvám ještě třetí. Podnětem pro přijetí trojbarevné stuhu byla nejspíš trikolóra- symbol francouzské revoluce, jejíž ideály velká část studentstva oslavovala. Třetí barva byla často volena libovolně, bez zvláštního významu.

¹⁵⁶ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁵⁷ Alte Burschenherrlichkeit (Material zur Ausstellung des Ludwig-Uhland-Instituts für Empirische Kulturwissenschaft 3. Juni- 2. Juli 1978), Tübinger Vereinigung für Volkskunde E. V. Schloss, Tübingen 1978.

¹⁵⁸ Rozhovor, 2007, Turnerschaft Hohenstaufia.

Pro burschenschaftly byla od počátku jejich vzniku typická kombinace barev černá-červená-zlatá. Jak již jsem zmiňovala, velké rozšíření, popularita a politický význam burschenschaftů v 19. století podnítily výběr těchto barev pro dnešní německou národní vlajku. Od druhé poloviny 20. století se ve spojitosti s postavením spolků od nošení stuhu na veřejnosti stále více upouštělo.

Stuha dnes

Členové spolku nosí stuhu každý den. Vždy ve spolkovém domě. Pokaždé také na lodi (Stocherkahn) a na oficiálních akcích spolku (knajpa, komers, oslava spolku, výlet, Stocherkahnrennen) nebo když se jde na návštěvu k jinému spolku. Ve městě ovšem studenty se stuhou často nevidíme. Drtivá většina spolkových domů stojí na kopci Österbergu, jsou tam tedy jaksi „schovaní“. Do 2. světové války se stuha nosila vždy a všude, nosit ji na univerzitní půdě však bylo po válce na určitý čas zakázáno. Dnes už sice zákaz neplatí, spolkový student je však díky stuze okamžitě rozpoznatelný, je „jako pěst na oko“, kvůli všeobecné „protispolkové náladě“ (jak jsem ji vnímala v Tübingenu) ji nikdo do města (do školy) nenosí: „...do školy nikdy. Mnoho lidí nás prostě nemá rádo. Proto.“¹⁵⁹, „nosím ji nerad, protože to ostatní irituje“¹⁶⁰.

Typy stuh

Základní rozlišení stuh je na tzv. Fuchsenband- liščí stuha a Burschenband- buršácká stuha. Vyjadřují status člena. Liščí stuha sestává ze dvou barev, buršácká ze tří. Dále existuje tzv. „Conkneipantenband“, což je stuha, která jaksi do budoucna přislíbuje členství, které momentálně není možné. Člen ještě např. nesplňuje podmínky přijetí (ještě nestuduje na Karls Eberhard Universität v Tübingenu), ale chtěl by se jím stát. Původně to byl pravidelný návštěvník knajpy, aniž by byl členem. Stuha vypadá stejně jako liščí, jen je naruby. Status takového člena potvrzuje Buršácký konvent. Conkneipant (ten kdo je držitelem této zvláštní stuhu) nemá volební ani hlasovací právo, ale může se účastnit aktivit spolku a zastávat organizační činnosti.¹⁶¹ Dalším druhem stuhu je tzv. stosemestrální stuha, kterou dostávají „staří pánové“, kteří jsou členy spolku již 100. semestrem, tedy 50 let. Stuhu se předávají slavnostně za účasti ostatních členů spolku. Např. na výroční slavnosti spolku.

Z mých terénních zápisků:

...Zpívá se další píseň „Wilkommen hier im treuem Bruderbund“ (Vítej zde ve věrném bratrském spolku), ta je zpívána při příležitosti předávání stuhu. Rozdávají se tzv. stosemestrální stuhu, ale i jiné (liščí). Všichni teď stojí. Přijímající si nejdříve připije pivem se Seniorem (x), který mu navlékne stuhu, pak s xx a xxx a ve směru hodinových ručiček si takhle připije s každým spolkovým bratrem.

¹⁵⁹ Dotazník, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁶⁰ Dotazník, 25 let, studium: medicína, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁶¹ Článek „Statuten der A. V. Emporia-Alemannia San Gallensis“, dostupný z: http://www.myunisg.ch/uploads/tx_community/Statuten_Emporia.pdf, 14. 2. 2009.

*Klavír¹⁶² stále hraje a píseň se zpívá neustále dokola, dokud všichni, co obdrželi stuhu, neobejdou všechny v místnosti. Se ženami se neťuká. Kola jsou asi po 15 minutách u konce...*¹⁶³

O úctě či nadšení pro barvy bych zmínila ještě tolik, že můj informátor přišel k rozhovoru v pruhovaném tričku přesně stejných barev jako vyznává jeho spolek. Ptala jsem se ho, zda-li je to náhoda a odpověděl mi:

„Když jsem to viděl, musel jsem si ho koupit a rovnou dvě.“¹⁶⁴

V jistých případech má člen i dvě stuhu: v případě členství u dvou spolků, přičemž starší stuha je pod mladší. Dvě stuhu nosí také úřadující nadlišák. Přes svou buršáckou stuhu nosí křížem ještě liščí.

Stuhový knoflík (Bandknopf) je ozdoba na koncích stuhu. Většinou je vyrobený z kovu a ozdobený symbolem spolku.¹⁶⁵ Tento knoflík člen dostane od spolku, když odšermuje svou první oficiální partii.

Wix

Wix je oficiální označení pro tradiční slavnostní oblečení, které dnes nosí již pouze šarže studentských spolků. Je uchováno ve skříní a vytahováno pouze k příležitosti oslav.¹⁶⁶ Slovo wix vzniklo v 18. století z „wichsen“ (leštit, čistit) s obecným významem „slavnostní oděv“. V rakouské němčině je „wichs“ synonymem pro uniformu.

Rozlišuje se Vollwix (celowix), který se nosí k příležitosti větších oslav na veřejnosti (oslava zastřešujícího spolku, výroční slavnost spolku, svatba, pohřeb). Obměnou je Halbwix (polowix), který se nosí k menším příležitostem a Festwix (slavnostní wix), který se nosí např. na plesy.

„Pekeše“ (Pekesche) (z polského bekiesza- kožešinový svrchník) byl svrchní díl uniformy polské kavalerie v 19. století. Za polských osvobozeneckých bojů proti Rusku, se pronásledovaní polští jezdci dostali na území Pruska, kde byla r. 1830 pekeše zavedena. Nadšení propolští studenti pak přijali pekeši za součást studentské uniformy. Dnešní pekeše, nazývaná také „Kneipjacke“ je kabátek nejčastěji z černého sametu ozdobený barvami spolku. Šerpa se nosí přes kabátek, jelikož je až ke krku uzavřený a nebyla by tak vidět.¹⁶⁷

Spolek Tübinger Wingolf zná Vollwix, Halbwix a tzv. Salonwix (salónní wix). Salonwix se skládá z černého obleku, přes který se nosí šerpa v barvách spolku. Halbwix sestává z černých kalhot, kabátku (stuhu se nosí přes ni) a pokrývky hlavy (zpravidla tzv. cereviska), součástí celowixu je cereviska, kabátek, bílé jezdecké

¹⁶² V buršácké mluvě bírogl.

¹⁶³ Terénní poznámky „Festkommers“, 6. 6. 2008, archiv K.H.

¹⁶⁴ Rozhovor, 2008, Tübinger Wingolf.

¹⁶⁵ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 31.

¹⁶⁶ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 32.

¹⁶⁷ Článek „Couleur“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Couleur>, 21.2. 2009.

kalhoty a černé kozačky.¹⁶⁸ K tomu se nosí tzv. Paradeschläger (okrasný schläger, používají ho i nešermující spolky a spolky, které nosí i nenosí barvy).¹⁶⁹ Celowix nosí dnes již jen první tři šarže na velkých slavnostech jako je výroční slavnost spolku¹⁷⁰.

Příklad doplňku

Cipfl

Dalším předmětem kuléru je tzv. cipfl (cíp, cípek). Sestává s kousku barevné stuhy, která je zakončena kovovým přichytem. Studenti si je navzájem darují, vyměňují apod. Většinou je nosí na svazku (tzv. Zipfelbund) připnuté u pásku kalhot.¹⁷¹

„má to ještě další výhodu, připnu si ho na pivo, a tak vím, že je moje“¹⁷²

Existují různé druhy cipflů, tzv. pivní (nejširší), vinný (užší), mensurní a tzv. Sektzipfel (šampaňský cipfl), který je nejužší. Sektzipfel má zvláštní význam v tom, že ho člen jednou za život může věnovat nějaké ženě (většinou tedy své nastávající).

Opět doplním poznatkem z výroční slavnosti spolku:

Po mé pravici seděla mladá dáma, na halence připnutý Sektzipfel, tak jsem se jí zeptala, jestli ho dostala od svého muže, ale odpověď zněla ne. „Dostala jsem ho od spolku, symbolicky jsem se tak stala čestnou členkou, i když spolek žádné ženy nepřijímá.“¹⁷³

Sektzipfel je tedy dámský doplněk, nemusí být, jak jsem se od své informatorky dozvěděla, nutně darován jedním mužem, ale může být vyjádřením celého spolku o jakémsi přijetí ženy, i když se oficiální členství ženám nepřiznává.

Tradiční předměty spolku

Vlajka

Vlajka je jednou z nejdůležitějších symbolů spolku. Visí v průběhu semestru na střeše každého spolkového domu. Když semestr začíná, vlajka se slavnostně vztyčí a když končí, je stáhnuta dolů a uložena do doby dalšího semestru. Takhle každý v Tübingenu již zdálky vidí, jestli už semestr začal či skončil.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Jezdecké kalhoty a kozačky jsou součástí uniformy z dob, kdy se jezdilo na koni, mnoho spolků mělo tenkrát svou stáj s koňmi, dodnes existují v Tübingenu spolky, které na koních jezdí.

¹⁶⁹ Korespondence s panem W. G. Neuselem, archiv K.H.

¹⁷⁰ Viz. Obrazová příloha, obr. č.33.

¹⁷¹ Ukázka cipflů, viz. Obrazová příloha, obr. č. 34.

¹⁷² Rozhovor, 2007, Tübinger Wingolf.

¹⁷³ Terénní poznámky „Festkommers“, 6.6. 2008, archiv K.H.

¹⁷⁴ Zajímavostí je, že populární spolek Igel, který má v Tübingenu asi nejvíce členů, vyznává vlastní barvy, ale visí mu na domě vlajka Evropské Unie.

Uvnitř v domě spolku (většinou v knajpensálu) visí tzv. Panier¹⁷⁵, nejdůležitější vlajka spolku.

„„Hohenstaufia sei's Panier.“ To je naše zdravící formule. Panier je vlastně naše hlavní vlajka, velká vlajka, nejdůležitější vlajka spolku, např. když se spolu spolky setkají, pak mají i ti druzí vlajku a jeden z jiného spolku řekne „Hohenstaufia sei's Panier“. To je prostě pozdrav.“

Střežení vlastního kuléru patří k tradici. Když např. dojde k tzv. „krádeži vlajky“ spolku jiným spolkem a odnese ji do svého domu, existuje zvyk na vyzískání cenného kuléru nazpět. Poškozený spolek, který svůj kulér nehlídal dostatečně obezřetně, musí jít do domu „lupiče“ a dostane jej pouze tak, že „za trest“ vypije za každou barvu tři piva, „vysvobodit“ vlajku tedy pro každého člena, který se osvobozovací misie účastní, znamená vypít devět piv.

Erb

V případě Turnerschaftu Hohenstaufia visí erb na zdi v knajpensálu. Po jeho třech stranách stojí heslo: Virtus, Libertas, Humanitas. V levém horním rohu je vyobrazen Odinův dub, který vyjadřuje mužnost (virtus), vpravo od něj sova Minerva, symbolizující vědu a v dolním poli jsou dva zkřížené schlägery a datum založení spolku.¹⁷⁶

„ty formáty jsou různé, nevíme někdy kam přesně to máme pověsit. Nad schody to ale pověsit nemůžeme, protože pak třeba na party přijdou opilci a strhnou to dolů“¹⁷⁷

Nádoby na pivo

Keramické püllitry či skleněné püllitry s ozdobným víkem s věnováním jsou ozdobou na knajpách i komersech. Člen takovou skleněnou nádobu, která je mimochodem velmi finančně nákladná, často dostává jako dárek od svého leibburše. Na spodním víku je vepsáno „zur Rezeption“ (k přijímání, tzn. Když se obdarovaný člen stal buršem), datum a jména obou členů.¹⁷⁸

Písemná a ústní tradice

Stanovy spolku

Každý studentský spolek má své vlastní stanovy, které obsahují základní informace o spolku, popisují práva a povinnosti členů, úkoly jednotlivých šarží a popisují možnosti udělení trestu.

¹⁷⁵ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 35.

¹⁷⁶ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 36.

¹⁷⁷ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

¹⁷⁸ O džbánku jsem se již zmiňovala v podkapitole 5.5. Burš (Bursche), v této podkapitole je odkaz na fotografii víka.

Podle stanov je účelem spolku Turnerschaft Hohenstaufia „pečovat o jedinečnost německého studentstva, založenou na mužné síle, opravdovém vzdělání a věrné oddanosti ke spolku. Svůj hlavní úkol vidí spolek ve výchově jednotlivce k opravdovému a ctihodnému charakteru. Požaduje od svých členů mravní sebeúctu, vlastenecké smýšlení a úsilí o vědecké poznání. Péčí o tělocvik a šerm se snaží posílit tělesnou a duševní zdatnost svých členů.” K povinnostem aktivních členů (aktivitas) patří nosit barvy (nosit stuhu vždy v domě během celého kulérního semestru), účastnit se oficiálních akcí (schůzí, slavností), inaktivovaní jsou zavázáni účastnit se vysoce oficiálních slavností jakou je např. výroční slavnost spolku. Dále se ukládá všem aktivním povinně se účastnit společného oběda. Osvobození, které uděluje konvent, je možné jen v naléhavých případech. Aktivní členové se zavazují chodit pravidelně na hodiny šermu podle předepsaného rozvrhu. Kdo okamžitě po skončení akce svého spolku navštíví jiný lokál, spolkový dům nebo akci, je tzv. „kneip ex” (je proviněn a trest jej nemine). Výjimkou jsou účast na konventu, sport, šerm a oběd. První šarže je oprávněna udělovat výjimky.¹⁷⁹

Comment

Comment znamená francouzsky doslova “jak”, “jakým způsobem”. Označuje se tak soubor pravidel, kterými se členové spolku řídí. Jde o pravidla společenského chování nejen pro slavnostní příležitosti jako je knajpa či komers nebo pravidla používání kulérních předmětů, členové se jimi mají řídit i každý všední den.

Commenty se liší spolek od spolku, často ovšem jen v detailech. Záleží také na tom, zda-li se jedná o spolek šermující či nešermující nebo jestli je křesťanský. Např. spolky katolického zastřešujícího sdružení Cartellverband (CV) jsou přísně konfesně vázané a nepřijímají žádné protestanty, ty mají comment jiný než např. Wingolf, který je také křesťansky orientovaný, zato přijímá katolíky i evangelíky. Pravidla commentu jsou stabilní, přičemž jsou občas možné změny, jako výsledek zasedání členů spolku.¹⁸⁰

Heslo

Heslo spolku setává většinou ze tří latinských (popř. německých) slov. Spolek Turnerschaft Hohenstaufia vyznává “Unita virtus valet!” („V jednotě je síla!“, nedoslovný překlad K.H.), heslo spolku Tübinger Wingolf je „Di henos pantá” („Skrze jednoho (Boha) všechno”).

Všeobecným pozdravem, který se zvolává při setkání dvou spolků je „Hohenstaufia sei´s Panier!“ („Ať žije Hohenstaufia!“), Wingolf sei´s Panier! atd.

Dalším heslem, které je jednotné pro všechny studentské spolky je „Vivat, crescat, floriat!“ (Ať žije, ať roste, ať vzkvétá!“), hesla jsou většinou psaná na předmětech kuléru, jako jsou erby, půllitry, džbánky aj.

¹⁷⁹ Překlad K.H., „Satzung der Turnerschaft Hohenstaufia im CC zu Tübingen“ (Stanovy Turnerschaftu Hohenstaufia z Tübingenu), soukromý materiál spolku, archiv K.H.

¹⁸⁰ Některá rozhodnutí jsou příliš závažná a musí se řešit na úrovni zastřešujících sdružení, tam se např. schvaluje, jestli smí spolek, který je jeho součástí, přijímat ženy. Jeden informátor mi vyprávěl, že jeho spolek se o to pokoušel, návrh byl ovšem zamítnut, rozhovor 2008, spolek Y.

Spolkové noviny

Všechny spolky mají nějakou formu vnitřní i vnější sebe prezentace a komunikace. Buď vydává spolek interní periodikum určené pouze pro členy spolku nebo určené i ostatním.¹⁸¹ I zastřešující združení vydávají své noviny.¹⁸² Časopisy jsou posílány všem členům. Je v nich seznam události během semestru (kalendář), reportáže z již proběhlých akcí, medailonky o členech, postřehy a připomínky členů, zprávy z univerzitního života, adresy spolků ve sdružení, zprávy o úmrtí členů aj.

Cirkl (německy Zirkel¹⁸³)

Cirkl je poznávací znamení studentských spolků, něco na způsob monogramu. Je to v jednom tahu napsaná spleť počátečních písmen jména spolku a nějakého hesla (které nemusí být shodné s heslem spolku). Cirkl se stal zvykem kolem roku 1780 nejdříve u studentských řádů a corpsů a sloužil jako jejich tajné poznávací znamení. Výkřičník za cirklem se poprvé objevil mezi lety 1820 a 1830. Je možné, že jeho původní význam byl symbol pro zbraň umožňující satisfakci nebo že čárka značí ‚staré pány‘ a tečka aktivitas. Spolky, kterým chybí aktivní členové by tedy měly být poznat podle chybějící tečky, což tak ovšem v praxi není. Velmi pravděpodobný je význam výkřičníku jako symbolu pro zvolání Vivat! („Ať žije!“) Cirkl se píše za podpis a pokud je osoba, která se podepisuje zároveň šarží, napíše za cirkl ještě zkratku své šarže (např. v případě Seniora „x“). Cirklem se také označují předměty kuléru. U černých spolků je cirkl často jejich jediným poznávacím znamením.¹⁸⁴

Spolková píseň

Spolková píseň je pro spolek něco jako národní hymna pro národ. Zpívá se na oficiálních slavnostech nebo také jako např. u Turnerschaftu Hohenstaufia tradičně na hoře Hohenstuaafen.

7.3. Strukturace času ve studentském spolku

Časový rytmus spolku je podřízen resp. vychází z časového rytmu studia na univerzitě. Na počátku semestru dostane každý člen spolku kartičku, na které je časový rozvrh spolkových událostí v průběhu semestru. Jedna ze šarží je zodpovědná za rozeslání kartiček i všem ‚starým pánům‘. V průměru se odehrává sedm akcí za měsíc. Jsou rozděleny na vysoce oficiální, na kterých musí být všichni aktivní členové přítomni, oficiální a neoficiální, které jsou nepovinné. Zasedání aktivitas na konventech (Všeobecném či Buršáckém), se konají jednou za čtrnáct dní či za měsíc, členové na něm probírají většinou organizační záležitosti a nastalé problémy či připomínky.

¹⁸¹ Periodikám se říká „Bundeszeitung“ (spolkové noviny), na požádání mi byl výtisk ochotně poskytnut.

¹⁸² Např. Coburger Convent (CC) vydává časopis „CC-Blietter“ (CC-listy).

¹⁸³ Doslova kroužek, kružítka, souvislost se svobodným zednářstvím je patrná.

¹⁸⁴ Ukázka cirklu, viz. Obrazová příloha, obr. č. 37.

U šermujících spolků je na programu dne pětkrát v týdnu hodina šermu. Většina studentů má přednášky do odpoledních hodin, proto se lekce šermu konají až po ukončení výuky. Občas je těžké sladit rozvrhy všech členů, ale je to nutné.¹⁸⁵

Zhruba šestkrát za semestr se pořádá tzv. knajpa. Je to tradiční oslava, která probíhá podle předepsaných pravidel (podle tzv. Kneip-commentu). Přednáší se, zpívají se písně, pije se pivo. Během oficiální části se probírají záležitosti týkající se spolku, v této době se nesmí vstát od stolu. V tzv. neoficiální části knajpy probíhají často „pivní mimiky“ (Biermimiken), což jsou zábavné promluvy, dialogy či básně, které prezentují účastníci slavnosti.¹⁸⁶ Knajpa je pořádána při příležitosti přijetí nového člena nebo při příležitosti uvedení lišky do statutu burše. Koná se také vždy na začátku a na konci semestru. Lišky sedí odděleně u jiného stolu, dohlíží na ně nadlíšák. Při nedodržení pravidel a zásad Kneip-commentu musí člen své „provinění“ odčinit např. přednesením básně, kterou musí do určitého časového limitu vymyslet.

Komers je potom slavnostní a reprezentativní formou studentské knajpy. Komers se koná při výroční slavnosti spolku nebo při jubileu města či univerzity. Hlavním bodem večera je slavnostní řeč, kterou má nějaký prominentní účastník komersu, ať už člen spolku či jeho host. Knajpy a komersy patří k vysoce oficiálním událostem.

Každý spolek má potom své specifické tradiční akce jako např. „Bibelabend“ u spolku Tübinger Wingolf, kdy se debatují náboženské problémy, postoje, názory či se čte z Bible a následně se o daném textu hovoří či každoroční výlet na horu Hohenstaufen, tzv. Staufenummel, u spolku Turnerschaft Hohenstaufen. U jiného spolku to zase může být tzv. „Politische runde“, večer, kdy se sejdou členové a debatují o nějakém daném politickém problému, může být pozván host „zvenku“, profesor či jiný odborník a s ním se následně debatuje.

O „kulturní“ program tedy členové spolku nemají nouzi, „*téměř každý týden je nějaká akce*“.¹⁸⁷ U členů spolku Turnerschaft Hohenstaufen v oblíbenosti jasně vítězí výlet na horu Hohenstaufen a výroční slavnost spolku. A na závěr:

„Účastním se každé akce, pokud můžu. Také u spřátelených spolků.“¹⁸⁸

Princip „univerzita má přednost“ („Uni geht vor“)

Všechny spolky, se kterými jsem mluvila, vyznávají princip „Uni geht vor“, tedy „univerzita má přednost“. Záležitosti ohledně školy a učení mají přednost před účastí na akcích pořádaných spolkem. Jiné omluvy se ovšem při příležitosti oficiálních událostí nepřijímají.¹⁸⁹

„...u nás funguje tzv. „kontrola studia“, každý semestr dohlíží šarže na to, jak ostatní člennové zvládají školu, protože tu nechceme lidi, kteří tu budou v domě sedět celá léta. Znamky jsou jedno, hlavně že to člověk udělal. Hlavně aby šel se studiem kupředu.“

¹⁸⁵ Z rozhovoru, 2008, Turnerschaft Hohenstaufen.

¹⁸⁶ Článek „Kneipe (Studentenverbindung)“, dostupný z:

[http://de.wikipedia.org/wiki/Kneipe_\(Studentenverbindung\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Kneipe_(Studentenverbindung)), 21.2.2008.

¹⁸⁷ Dotazník, 2008, 29 let, studium: islámská studia, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁸⁸ Dotazník, 2008, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

¹⁸⁹ Vyjma rodinných důvodů jako je svatba či úmrtí.

*Když studium trvá déle, rok, dva, tři, není to hned špatné, nemělo by to ale být tak, že člověk nic během celého semestru nedělá. Musíš chodit do školy, proto jsi taky student. Spolek má všeobecně zájem na tom, aby jeho členové dostudovali.*¹⁹⁰

Semestrální program tak udává rytmus života spolku a odděluje všední dny od svátečních. Příkladem takové navýsost sváteční události v roce spolku je tzv. Festkommers neboli Stiftungsfest, výroční slavnost spolku.

7.3.1. Studentský spolek a jeho výroční slavnost (Festkommers)

Slavnostní komers nebo také výroční slavnost spolku je vrcholnou událostí spolku v roce. Jiří Pešek definuje slavnost ve svém pojednání „Slavnost jako téma dějepisného zkoumání“¹⁹¹ „jakožto přerušení každodennosti, jako prostředek rytmizace běhu roku, průběhu lidského života a jako narušení stereotypů všedního dne...“¹⁹² Z celého Německa se sjedou členové, aby si připomněli dobu vzniku svého spolku. Na jako jednu z mála událostí, jsou zvány i ženy, většinou manželky či přítelkyně členů.¹⁹³ „Pochopení role a artikulace slavnostních momentů v životě... spolku... je jedním z předpokladů porozumění základům existence tohoto společenství, pochopení představ, které si lidé v tomto provázaném uskupení vytváří o sobě, o svých životních kontextech i o světě, ve kterém žijí.“¹⁹⁴ Právě o to jsem se snažila, o pochopení úlohy tohoto slavnostního momentu pro život spolku a jak tato slavnost souvisí s představami členů spolku, jaký má pro ně význam. Pešek podtrhuje nutnost vidět i kulturně-umělecké aspekty slavností, které se mění v „Gesamtkunstwerk“, celkové umělecké dílo „spojující v sobě výtvarnou, divadelní, hudební a literární (resp. řečnickou) složku a kvalitu.“¹⁹⁵

Slavnost se vždy odehrává v nejreprezentativnější místnosti domu, v tzv. knajpensálu. Na zdech visí obrazy znázorňujícími almu mater a město. V místnosti jsou rozestavené stoly do řad, kde sedí zhruba padesát účastníků a v jejich čele stojí stůl napříč, který je určený tří hlavním šaržím¹⁹⁶. Prostřední místo patří seniorovi, který má spolu se dvěma druhými šaržemi hlavní slovo během celého večera. Jsou oblečení ve slavnostních uniformách, v celowixu s „Paradeschl□gery“ svěšenými podél nohou a v cerevisce. Ostatní jsou oblečení také slavnostně, v obleku s kravatou, pod oblekem je vidět stuha.¹⁹⁷ V předsáli leží bedny plné nealkoholických nápojů a v malé kuchyňce se roztáčí pivo ze sudu. Lišky a ostatní aktivní členové spolku se starají o hladký průběh organizace a zařizují co je potřeba. Zaplněný sál čeká na povel šarží, protože se blíží čas zahájení. Ženy mají určené oddělené místo od mužů, je jich mnohem méně než jejich protějšků, sedí na vyvýšeném místě, asi dva schody nad úroveň knajpensálu, vedle sebe ve dvou řadách a mají dobrý rozhled na to, co se děje „pod nimi“. Jsou zde pouze jako diváci, mohou zpívat spolu s muži, ale jejich chování během oslavy není

¹⁹⁰ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufen.

¹⁹¹ Documenta Pragensia XII, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995.

¹⁹² Documenta Pragensia XII, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995, str. 7-8.

¹⁹³ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 38.

¹⁹⁴ Documenta Pragensia XII, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995, str. 8.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 8-9.

¹⁹⁶ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 39.

¹⁹⁷ Viz. Obrazová příloha obr. č. 40.

podřízeno commentu (např. mohou vstát od stolu už ve vysoce oficiální první části). Toto oddělení žen od mužů potvrzuje spolek jako mužský spolek, do kterého mohou ženy nahlédnout, ale jejich skutečnou součástí nejsou. Celý večer se odehrává podle předepsaného scénáře, všechny úkony jsou předem známy a probíhají každý rok stejně. Šarže hlásí povely latinsky, které jsou všem srozumitelné, všichni vědí, co mají říkat a co mají dělat.¹⁹⁸ Dodržuje se přesný čas všech těchto úkonů. Za večer se odzpívá šest písní, které jej rytmizují a dělí na jednotlivé části. Písně oslavují spolek a přátelství v něm, zpěv všech členů včetně žen doprovází tzv. bírmusikus (klavírista, doslova pivní hudebník), který hraje na bírogl (klavír, doslova pivní varhany).¹⁹⁹ Mezi písněmi před plénem vystupují různí členové a přednáší. Příspěvky jsou různé, ať vědecké, autobiografické či oslavné.²⁰⁰ Večer má tři části, na jeho počátku je vysoce oficiální část. Čím je večer pokročilejší, tím podléhá méně přísným pravidlům a je méně oficiální, pravidla jsou méně přísná. Po třetí písničce se smí kouřit a vstát od stolu. Během celé doby chodí lišky i buršové a roznášejí všem účastníkům püllitry s pivem. Tím, že se může v méně oficiální prostřední části slavnosti vstávat od stolu, se automaticky i více pije. Každý podle své chuti a potřeby a zároveň pijí všichni společně. Šarže rytmicky, po každé společně odzpívané písni, vyzvou osazenstvo, aby pozvedlo své püllitry a všichni si dohromady připijí, to se děje za halasného prohlašování latinských formulí, na které zbytek sálu odpovídá nebo jen zvolají: „Damen und G□sten prost und allen Bundesbrüdern ein Schmolles.“ („Dámám a hostům na zdraví a všem spolkovým bratrům lahodný (lok).“)

Na konci večera je patrná uvolněná atmosféra. Když předstoupí nejstarší člen spolku, aby vyprávěl svůj příběh z dob studia, všichni se roztleskají. „*Umělecké ztvárnění slavností*“ slouží k „*vyjádření obsahu různého druhu*“, ale „*i k „prosté“ zábavě*“, k „*odreagování účastníků a diváků*.“²⁰¹ Spolek si během oslavy připomíná dobu svého vzniku a vyzdvihuje kontinuitu jeho trvání. Muž vypráví o začátcích svého studia a svém životě jako novém členovi spolku v té době. Potlesk, který mu byl věnován, znamená nejen úctu k němu samotnému jako člověku, ale zároveň jako členu spolku, jehož součástí je a jehož tradice je „hmatatelná“ díky jeho promluvě. Tradice, která je doslova na dosah ruky a stále živá a neměnná a přelévá se tak kontinuálně s proudem času do přítomnosti a dále do budoucnosti. Sál je plný lidí všech generací, od nejmladších studentů po nejstarší, kteří pamatují těžké doby druhé světové války. Přes tyto generační rozdíly jsou všichni součástí jednoho spolku, dnes jedné slavnostní události a jako jeho členové jsou si navzájem spolkovými bratry, oslovují se

¹⁹⁸ Některé latinské formule používané při komersu (i knajpě):

Silentium! – Ticho!

Silentium ex! Colloquium! – Konec ticha! Můžete opět mluvit!

Lumen ex! Fiat lux! – Zhasnout! Rozsvítit!

Omnes ad sedes, Omnes ad loca, Omnes surgite – Všichni si sedněte, Všichni na místo, Všichni vstaňte

Bibite! Satis! – Pij! Stačí!

Kanne! Ad profundum! – Pij „za trest“! Až na dno!

Non licet fumare et vagari! – Zákaz kouřit a courat!

Verbum peto! Habeas! Non habeas! – Proším o slovo! Máš! Nemáš!

(z korespondence s panem L. Charvátlem).

¹⁹⁹ Viz. Obrazová příloha, obr. č. 41.

²⁰⁰ Hostem večera je např. profesor historie, který vypráví o Primusu Truberovi, slovinském reformátorovi, žijícím v 16. století v Tübingenu.

²⁰¹ Documenta Pragensia XII, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995, str. 9.

„Bundesbruder“ a tykají si. „Rituál slavností“ se stává „výrazovou formou oněch vztahů, v nichž člověk žije...Slavnost ve svém autentickém smyslu symbolizuje a zrcadlí lidské vědomí kontinuity člověka“ a jeho spolku, „naznačuje respekt k jeho postavení v rámci pochopitelných možností jeho sociální existence. Je to potvrzení jeho vlastní identity, akcentace významných okamžiků života...“²⁰²

Dobrou náladu víří tóny klavíru a halasný zpěv všech členů, kteří umí písně nazpaměť. Společné zakoušení atmosféry v sálu, společné procházení, pro všechny členy známými, rituálními úkony, společné pití piva a společné nošení slavnostního oděvu přispívá k velkému pocitu sounáležitosti v sále.

Slavnost je zároveň rituál i symbol a slouží jako sebepotvrzení komunity, je výrazem jeho svébytné identity.²⁰³ „*J sme malý spolek, ale myslím, že máme podobnou chemii.*“²⁰⁴

Exkurs: Pivo jako tmel spolku

Pivo je od počátku commentu uznávaná „látka“ pro upevňování studentské pospolitosti. V době, kdy spolky ještě neměly své vlastní domy, scházely se v hospodách (knajpách). Z této doby pochází tzv. Kneipcomment²⁰⁵, potažmo Pivní comment (německy Biercomment obecněji Trinkcomment²⁰⁶). Do té míry hrálo a stále hraje pití piva v domech spolků velkou roli. Spřátelené spolky se mezi sebou navštěvují, takové návštěvě se říká „kulérní návštěva“ (Couleurbesuch), jinak také „bummelgehen“ („jít se projít“). Lišky pijí ze svého liščího rohu (Fuchsenhorn), který si nosí s sebou. Kulérní návštěva je přátelské navštívení členů jednoho spolku členy spolku druhého, za účelem popovídání si a popíjení na přátelství. Liška jako neplnoprávný člen spolku smí jít na návštěvu pouze v doprovodu burše, pokud toto pravidlo poruší, musí přijít burš, který ho „vysvobodí“ vypitím určitého množství piva. Kdo se při knajpě nechová podle commentu, musí počítat s potrestáním ve formě zvláštního úkolu nebo s „pivním trestem“ (německy Bierstrafe, opět se jedná o konzumaci piv, jejíž množství je odvislé od závažnosti provinění). Rozepře při knajpě mohou být řešeny zvykem, kterému se říká „Bierjunge“ (doslova „pivní hoch“). Kdo se cítí být uražen, vyzve toho, kdo jej urazil, na pivní souboj. Souputníci stojí (sedí) naproti sobě, každý drží v ruce půllitr piva, zahlásají „Bierjunge“ a závodí v tom, kdo jej rychleji vypije, to se děje za halasného podporování ostatních účastníků knajpy.²⁰⁷ Bierjunge je hravou obměnou řešení urážky na cti v minulosti, kdy docházelo k duelům za použití šavle nebo pistole.²⁰⁸ Jiným „závodem“ je Pivní štafeta (Bierstafette), pivní souboj mezi více účastníky, kde se účastníci rozdělí do dvou táborů a pije se ve štafetě. O oblíbenosti piva u spolků mohou také svědčit slova jako bírmusikus nebo bírorgl.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Documenta Pragensia XII, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995, str. 10-11.

²⁰⁴ Terénní poznámky „Festkommers“, „starý pán“ promluvil před všemi v sále, 6. 6. 2008, archiv K.H.

²⁰⁵ Soubor pravidel pro chování v hospodě.

²⁰⁶ Soubor všeobecných pravidel při pití.

²⁰⁷ U nás známé jako pití piva „na ex“.

²⁰⁸ Z korespondence s panem W. G. Neuselem, archiv K.H.

„Nátlak k nedobrovolnému pití piva nikdy neexistoval. Obzvláště dnes nejsou nealkoholické nápoje na knajpách či kommersech žádnou vzácností- každý rozhoduje o tom, co bude pít podle svého.“²⁰⁹

„...piju málo, maximálně 5-6 piv za večer, pověstné donucování k pití u nás není, u nás pijou všichni, i faráři“²¹⁰

„Pivo rozhodně ulehčuje komunikaci, člověk je otevřenější a společenější.“²¹¹

Bedny a sudy s pivem se průběžně objednávají a za jejich včasné dodání zodpovídá jeden ze zvolených členů, který má tuto činnost na semestr v kompetenci. Kdykoli si kdokoli může pivo dát a vzhledem k dotacím od ‚starých pánů‘ a množstevní slevě od dodavatele je pivo levnější než jinde v hospodě. Tradice spojené s pitím piva, jak jsem ji demonstrovala u výroční slavnosti spolku, dokládají provázanost studentského života s pitím tohoto moku. Studenti ve spolcích tedy pivo pijí a mají k němu snadnější přístup, dokonce je jeho pití, které je provázané s tradicemi, podporováno, neznamená to ale že by ten, kdo pít nechce, pít musel.

„Za konzum alkoholu je zodpovědný každý sám za sebe. Někteří u nás nepijí žádný alkohol. Jasně že se u nás hrají hry s pivem, ale nikdy se nejedná o chlastání do kómatu a už vůbec se nepije tvrdý alkohol. Nikdo není do ničeho nucen. Jinak bych okamžitě vystoupil.“²¹²

O tom, že k bujarým pitkám přeci jen dochází lze usuzovat z existence umyvadla zvaném „Papst“, na které jsem již upozorňovala v kapitole o spolkovém domě (je ovšem nesporné, že v minulosti se používalo, jinak by nebyl důvod jeho instalace). Je velmi pravděpodobné, že se používá dodnes a každopádně patří k tradičnímu vybavení pánských záchodů.

8. ZÁVĚR

Nyní jsem na konci své práce, pokusím se shrnout o co mi v ní šlo, co jsem dělala, abych na to přišla a co jsem nakonec zjistila.

Co jsem chtěla zjistit

Tématem mé práce jsou současné tübingské studentské spolky. Chtěla jsem zachytit reflexi aktivních členů těchto studentských spolků o prožívání svého členství v tomto spolku. Zajímalo mě jaké jsou jejich důvody pro to stát se členem a jaké jsou potom důvody člena své členství udržovat. Co pro člena členství ve spolku znamená, jak ho prožívá. Jak student, který o spolcích nic nevěděl vrůstá do nové role člena spolku, jak se vstupem do spolku takový student přijímá novou identitu- jak se stane součástí

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Rozhovor, 2008, Tübinger Wingolf.

²¹¹ Rozhovor, 2008, spolek Y.

²¹² Dotazník, 2008, 23 let, studium: podnikové hospodářství, status ve spolku: aktivní burš.

společenství. Zajímalo mě také, jak se toto členství vyjadřuje, potvrzuje, vykonává. „Co musí člověk přijatý do spolku dělat, aby tam mohl zůstat.“ Co pro člena spolku spolek znamená, co to vlastně ten spolek je. Zajímaly mě staré tradice, které jsou s existencí spolku neodmyslitelně spjaty. Jelikož je studentský spolek fenomén, který vznikl, jak jsem jej popsala v kapitole o historii, již před více jak sto lety, je neodlučitelně spojený s tradicí, která ho po těchto více jak sto let doprovází.

Shrnutí metodologie

Pro povahu svého bádání jsem použila metod kvalitativního výzkumu. Opírala jsem se o poznatky z rozhovorů, pozorování a dotazníků. Relativní uzavřenost spolků (nejen místopisná- kopec Österberg, kde stojí většina spolkových domů a kam většina obyvatel nechodí, protože tam mimo tyto domy nic jiného není), ale i sociální (velká část událostí, akcí a obecně života členů se odehrává právě v těchto domech) zavdává mnoho příčin k nedůvěřivému nahlížení veřejnosti a jejich předsudkům. To přispívá k „pocitu jinakosti členů a utužuje jejich pocit sounáležitosti mezi sebou“, i když nikdy nebyl explicitně informátory vyjádřen. S vědomím této relativní uzavřenosti jsem oslovila všechny spolky s prosbou o umožnění prohlídky domu a provedení rozhovoru a teprve z kladných odpovědí jsem vybírala spolky k výzkumu, které jsem volila na základě své znalosti o jejich původnosti. Z těch spolků, které mi na prosbu sejít se, odpověděly, jsem tedy vybrala ty spolky, které byly historicky nejpůvodnější (datem vzniku a typem: mužský, šermující, nosící barvy-stuhu). Z těchto spolků jsem prohloubila vztah se dvěma informátory, kteří se stali klíčovými informátory pro mou práci. Hlavní roli hrála jejich otevřenost a ochota ke spolupráci, se kterou jsem se v té míře jako u těchto dvou, u jiných informátorů nesetkala. O jejich otevřenosti svědčí i souhlas se zveřejněním jejich jména a příslušnosti ke spolku. U ostatních informátorů jsem se setkala s výslovným zákazem nebo neodpovědí na dotaz o jmenování. Samozřejmě jsem to respektovala.

Výsledky výzkumu

Spolek je vysoce organizované, úzce propojené společenství mužů všech generací a řídí se přesně danými pravidly (stanovami) a ctí dlouholeté tradice, které podléhají tzv. commentu. Toto společenství je založené na osobních, byť ne nutně vroucně přátelských, vztazích. Tyto vztahy se potvrzují společným zážitkem ať už na úrovni každodenního soužití aktivního jádra spolku nebo na úrovni jednorázové, ale každoročně opakované, zkušenosti prožívání společných oslav a jiných událostí celou členskou základnou. Vztahy se potvrzují také zájmem aktivní studentské části spolku o její neaktivní část („staré pány“) a naopak ať už na oficiální rovině či soukromé. Přátelství, zodpovědnost a loajalita jsou leitmotivy spolku, které si uvědomují sami jeho členové a které jsou často principy a hodnoty, ke kterým se hlásí. Rovnost mezi členy je stvrzována tykáním a oslovováním „spolkový bratře“, které také přispívá ke zrušení mezigeneračních bariér. Vztahy mezi členy jsou vystavěny ideou „celoživotního závazku“ (Lebensbundprinzip), vzájemné pomoci a tolerance. Lebensbund je pouto, které překračuje období studia, je to celoživotní závazek člena vůči svému spolku a jeho spolkovým bratrům. Aktivní studentské jádro je pro „staré pány“ nadějí spolku, pro

studenty představují zase ‚staří pánové‘ kontinuitu, podporu (finanční i pocit zázemí z psychického hlediska) a smysl (spolek funguje, má viditelnou minulost a přijímáním nových členů se rozpíná do budoucnosti). Všeobecně jsem se u studentů setkala s projevem úcty vůči svým satším členům a oblíbeností aktivit, na kterých se ‚staří pánové‘ podílejí.

Tradice je nerozlučně spjata s existencí spolku. Spolek je tradice. Rezignovat na tradice by znamenalo jeho konec, popřípadě přetvoření spolku ve spolubydlení studentů. Pokračovat kontinuálně v tradici je proto hlavním úkolem zejména členů- studentů.

Spolek se na společných akcích, kterou je např. výroční slavnost spolku, potvrzuje jako kompaktní komunikující skupina lidí na stejné úrovni. Oslava je ritualizovaná a všichni „vědí co se bude dít a co mají říkat“. Tím vzrůstá pocit sounáležitosti. Pivo jako hlavní nápoj na oslavách a akcích nejrůznějšího rázu je tradiční prostředek k navození uvolnění a relaxaci a je od nepaměti (středověk) spojen s tradičními hrami a rituály při těchto akcích či oslavách.

Identita členů jako součásti společenství je s tradicemi a principy, které spolek ctí nerozlučně spjata, je jimi formována. Obě entity se navzájem propojují a podmiňují. Za významný vnější prvek identity a zároveň tradiční část kuléru spolkového studenta považují nošení stuhy (nosí se z pravého ramene na levý bok, podle slov samotného člena: „*aby procházela srdcem*“²¹³). Je to nejosobnější část kuléru, kterou člen nosí kdykoli je v domě nebo na společných aktivitách spolku (Maieinsingen, Stocherkahnrennen, Staufenummel, výroční oslava spolku, návštěva u jiného spolku atd.), tedy kdykoli chce vyjádřit svou sounáležitost se svým spolkem. Ke stuze jako velkému symbolu členství také přispívá fakt, že samo členství je stvrzeno slavnostním předáním stuhy a v případě odchodu od spolku je nutností stuhu spolku vrátit. Požadavek znát barvy jiných spolků u tzv. liščí zkoušky také svědčí o jejím velkém významu. Dalšími vnějšími symboly identity spolku je jeho vlajka, zvaná Panier. Vlajka je hlavní symbol spolku jako celku, při oficiálních oslavách je vždy vystavena v místnosti, kde se oslava koná. Krádež vlajky jiným spolkem je provázána rituálem, že ke krádeži dochází a že je těžké dostat ji zpět svědčí o jejím velkém významu.

Velmi důležitým slučujícím prvkem u šermujících spolků je právě šerm. Dříve patřilo naučit se šermovat k nutné výbavě vzdělání muže, dodnes je v mnoha spolicích šerm oblíbenou činností, dnes již ale neslouží k duelu, k vybojování cti a satisfakci, ale slouží jako silný stmelující prvek spolků, jelikož je to každodenní náročná činnost. Alespoň takový význam přikládají této činnosti sami členové. V osobní rovině, pro každého zvláště pak představuje šerm zkoušku odvahy. Při mensuře se člen staví za spolek a spolek stojí za členem. „Jeden za všechny, všichni za jednoho“.

Ke spolkovému životu neoddělitelně patří také spolkový dům, je to jeho zázemí, útočiště jeho členů. Má nejen praktický, ale i symbolický význam. Potvrzuje svébytnost a samostatnost spolku. Vytváří rámec jeho života jako takového. Členové- studenti se vidí v domě prakticky denně, pořádají zde nejrůznější akce a slavnosti. „Můj dům, můj hrad.“

Časový cyklus spolku je semestrální, kopíruje tak rytmus univerzitního ubíhání času, ze kterého původně vychází. Všechny spolky vyznávají princip „záležitosti spojené se studiem mají přednost před záležitostmi spojenými se spolkem“ („Uni geht vor“). Časový cyklus je rytmizován pravidelně se konajícími schůzemi (konventy), slavnostmi

²¹³ Rozhovor, 2008, Turnerschaft Hohenstaufia.

(knajpa, komers) a jinými událostmi (Maieinsingen, Stocherkahnrennen, výlety, večírky, které probíhají i před očima veřejnosti. Každý semestr si členové demokratickými volbami volí své představenstvo, tzv. šarže, které jsou pro daný semestr zodpovědné za určitou činnost. V popředí stojí první šarže, tzv. senior (x), který má na starosti celkový chod spolku, je jejím předsedou a zastupuje spolek navenek.

Na úplný závěr

Studentský spolek a jeho znaky se dají dobře aplikovat na Sokolovu definici společnosti²¹⁴. Podle Sokola tak nese spolek její rysy: „Společnost je trvale sounáležitá skupina lidí (celoživotní pouto, Lebensbundprinzip), kteřou spojuje jistá představa chování a mravů (ukotvené v commentu a stanovách), společná minulost (vstupem do spolku se člen stává činitelem jeho dějin a přijímá je za své, už mluví ve spojitosti se svým spolkem vždy jako „my“). Např. cituji: „Před vypuknutím druhé světové války jsme měli ve spolku i členy NSDAP.“) a tradice (kulér, zvyky), fyzická blízkost (minimálně po dobu studia, kdy s výjimkami všichni bydlí v jednom domě; instituce leibburše, jako blízké osoby) a množství skutečných setkávání (minimálně jednou za rok se všichni setkávají na výroční slavnosti spolku), často sdílené cíle (např. Turnerschaft Hohenstaufia si předsevzal být nejlepším v šermu, tudíž na šerm klade velký důraz a každý den hodinu všichni aktivní členové šermují) a hodnoty (hodnoty, které spolek ctí lze odvodit např. z jeho hesla: Unita, Virtus, Valet, ale mnohem spíše z odpovědí, které mi poskytli členové spolku, jako je přátelství, zodpovědnost a loajalita) a obvykle i jazyk jako nejdůležitější prostředek komunikace (všichni ve spolku samozřejmě mluví německy, ale nápadné je používání specifického tradičního studentského jazyka, tzv. „Burschensprache“ pro názvy tradic, předmětů ad. součástí spolku)...”

²¹⁴ Sokol, J., Malá filosofie člověka, Slovník filosofických pojmů, nakl. Vyšehrad, Praha 2004, str. 361.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

Alte Burschenherrlichkeit (Material zur Ausstellung des Ludwig-Uhland-Instituts für Empirische Kulturwissenschaft 3. Juni- 2. Juli 1978), Tübinger Vereinigung für Volkskunde E. V. Schloss, Tübingen 1978.

Brandt, H.-H., Stickler, M., Der Burschen Herrlichkeit - Geschichte und Gegenwart des studentischen Korporationswesens, Historia Académica,svazek 36, Würzburg 1998.

Disman, M., Jak se vyrábí sociologická znalost, vyd. Karolinum, Praha 1993.

Elm, L., Heither, D., Schäfer, G., Füxe, Burschen, Alte Herren, Studentische Korporationen vom Wartburgfest bis heute, vyd. Ludwig, Köln 1992.

Geist, B., Sociologický slovník, nakl. VICTORIA PUBLISHING, a.s., Praha 1992.

Heither, D., Gehler, M., Kurth, A., Schäfer, G., Blut und Paukboden, Eine Geschichte der Burschen, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt a. Main 1997, str. 272.

Jerome, J. K., Tři muži na toulkách, nakl. a vyd. Ivo železný, Praha 1992.

Luňák, P., Pečenka, M.a kol., Encyklopedie moderní historie, nakl. Libri, Praha 1995.

Pešek, J., „Slavnost jako téma dějepisného zkoumání“, Documenta Pragensia XII, Jiří Pešek, , str.7-11, Archiv hl. m. Prahy, Praha 1995.

Sokol, J., Malá filosofie člověka, Slovník filosofických pojmů, nakl. Vyšehrad, Praha 2004, str. 361.

Soukupová B., „Studentské spolky a národ. K etnické identitě společenské skupiny (1849-1889)“, Lidé města 3, Děti, studenti, pedagogové, vyd. Karolinum, str. 7-40, Praha 1993.

Velký sociologický slovník, vyd. Karolinum, Praha 1996.

Internet:

Článek „Aktivenleben“, dostupný z: <http://www.hohenstaufia.de/aktivenleben.php>, 9. 9. 2008.

Článek „August von Kotzebue“, dostupný z: http://de.wikipedia.org/wiki/August_von_Kotzebue, 10. 2. 2009.

Článek „Bursa“, dostupný z: http://www.unituebingen.de/ord/ uut/camp/bursa_36_02.htm, 9.6.2008.

Článek „burschenschaft“, dostupný z: <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/447868-burschenschaft>, 10.2.2009

Článek „Convent“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Convent>, 9. 2. 2009.

Článek „Couleur“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Couleur>, 21.2. 2009.

Článek „Einwohner/innen“, dostupný z http://www.tuebingen.de/25_3714.html, 15.8.2008.

Článek „Friedrich Ludwig Jahn“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Friedrich+Ludwig+Jahn&oldid=56481787>, 20.2.2009.

Článek „Geschichte der Studentenverbindungen“, dostupný z: http://de.wikipedia.org/wiki/Geschichte_der_Studentenverbindungen, 10.2.2009.

Článek „Hier findest Du Verbindungen in und um Tübingen !“, dostupný z: <http://www.tuebingen.com/verbindungen/index.htm>, 12. 7. 2007.

Článek „Kneipe (Studentenverbindung)“, dostupný z: [http://de.wikipedia.org/wiki/Kneipe_\(Studentenverbindung\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Kneipe_(Studentenverbindung)), 21.2.2008.

Článek „Korporationshaus“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Korporationshaus>, 23.2.2009.

Článek „Krátka prechádzka históriou "kulérnych študentov"“, dostupný z: http://www.svoradov.sk/user/view_page.php?page_id=937, 10.2.2009.

Článek „Lebensbund“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Lebensbund>, 8.2.2009.

Článek „Maieinsingen“, dostupný z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Maieinsingen>, 19.2.2009.

Článek „Sokolík, nepravidelný zpravodaj TV Sokol Mnichov 2004“, dostupný z: http://www.sokol-muenchen.de/downloads/Sokolik_2004_sm.pdf?download=Sokolik_2004_sm.pdf, 20.2.2009, redakce Jiří Hofman.

Článek „Statuten der A. V. Emporia-Alemannia San Gallensis“, dostupný z: http://www.myunisg.ch/uploads/tx_community/Statuten_Emporia.pdf, 14. 2. 2009.

Článek „Stoherkahnfahren am Neckar in Tübingen“, dostupný z: <http://www.tuepps.de/stoherkahn.html>, 19.2.2009.

Článek „Stoherkahnrennen“, dostupný z
<http://de.wikipedia.org/wiki/Stoherkahnrennen>, 19.2.2009

Článek „Studentenverbindung“, dostupný z:
<http://de.wikipedia.org/wiki/Studentenverbindung>, 28.5. 2008.

Článek „Studierendenstatistik, Sommersemester 2008“, dostupný z:
<http://www.uni-tuebingen.de/studentensekretariat/statistiken/ss2008.pdf>, str.1., 15.8.
2008.

Prameny:

„Auszug aus der Bundesgeschichte“ (To nejdůležitější z historie spolku), soukromý materiál spolku, archiv K. H.

Korespondence s panem L. Charvátém, archiv K.H.

Korespondence s panem W. G. Neuselem, archiv K.H.

Popisky z výstavy „Studentenhäuser“ (Studentské domy), stálá expozice Městského muzea v Tübingenu, archiv K.H.

„Satzung der Turnerschaft Hohenstauffia im CC zu Tübingen“ (Stanovy Turnerschaftu Hohenstauffia v CC v Tübingenu), soukromý materiál spolku, archiv K.H.

PŘÍLOHY